

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

MICHAELA DAVIDOVÁ

III. ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – výchova ke zdraví

**PROBLEMATIKA LEXIKÁLNÍHO PRAVOPISU V POROVNÁNÍ
ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Milena Krobotová, CSc.

Olomouc 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen materiály uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 20. června 2012

.....

Poděkování

Děkuji Doc. PhDr. Mileně Krobotové, CSc., za cenné rady a připomínky, které mi poskytla v průběhu přípravy a psaní mé bakalářské práce.

Dále děkuji zaměstnancům oslovených škol a jejich studentům za ochotu a spolupráci při realizaci uvedeného průzkumu.

Obsah

Úvod	7
1 Lexikální pravopis	8
1.1 Pravopis <i>i/i, y/y</i>	8
1.2 Pravopis <i>u/ú/ů</i>	11
1.3 Pravopis skupin <i>bě, pě, vě, mě</i>	12
1.4 Předložky <i>s (se), z (ze)</i>	13
1.5 Předpony <i>s- (se-), z- (ze-)</i>	13
1.6 Střídání délky při tvoření slov	14
1.7 Pravopis souhláskových skupin	15
1.8 Přejatá slova	15
1.9 Psaní velkých písmen	16
1.10 Zkratky a značky	17
1.11 Dělení slov	18
2 Pravopisná cvičení – náměty pro pedagogickou praxi	20
2.1 Pravopisné diktáty	20
2.2 Tvořivá cvičení	22
2.3 Doplnovací cvičení	23
3 Průzkum	26
3.1 Dotazník na základní škole	27
3.2 Dotazník na střední škole	28
3.3 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>i, y</i> na základní a střední škole	29
3.4 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>u, ú, ů</i> na základní a střední škole	30
3.5 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>ě, je</i> na základní a střední škole	32
3.6 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>ě, ně</i> na základní a střední škole	33
3.7 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>s, z</i> na základní a střední škole	35
3.8 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>velkých písmen</i> na základní a střední škole	36
3.9 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>zkratek</i> na základní a střední škole	38
3.10 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis <i>dělení slov</i> na základní a střední škole	39
Závěr	41
Seznam použité literatury	42

Seznam použitých internetových zdrojů	43
Přílohy – Dotazník a pravopisné cvičení	44
Anotace	45

*„Učení je zjišťování toho, co už víme.
Činy jsou důkazem toho, že to víme.
Vyučování je připomínání ostatním,
že to vědí stejně dobře jako my.
Všichni se máme co učit,
uskutečňovat a vyučovat.“¹*

Richard Bach

¹ SVOBODA, Martin. *Citáty slavných osobností* [online]. (cit. 14.2.2012) C2007-2012. Dostupné na www: <http://citaty.net/autori/richard-bach/>

Úvod

Většina naší populace pokládá pravopis za složitý a nezvladatelný. Význam pravopisu však nemůžeme podceňovat ani přeceňovat. Mezi základní znaky všeobecné vzdělanosti žáků patří kvalitní osvojení a užívání mateřského jazyka v mluvené i psané podobě. Zároveň se tím odráží i obraz kulturní úrovně a vyspělosti.

Pravopis žákům činí obvykle největší problémy již na 1. stupni základní školy. Zprvu jim s osvojením pravopisných jevů pomáhají rodiče a učitelé. Ve vyšších ročnících s přibývajícím náročností učiva se však u žáků začínají vyskytovat potíže s pochopením některých zásad při psaní obtížnějších pravopisných jevů. Narůstá tak jejich negativní postoj k českému jazyku. Důsledkem jsou špatné výsledky při jejich hodnocení. Málokterý žák ovládá uvědoměle český pravopis. Většinou jej řeší spíše intuitivně.

V bakalářské práci jsme se zaměřili na porovnání znalostí lexikálního pravopisu u žáků 2. stupně základní školy a studentů střední školy. Cílem průzkumu mělo být zjištění, do jaké míry si studenti osvojili a ovládají učivo, které je obsaženo v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.

Pro průzkum byly vybrány určité typy pravopisných jevů a jeho cílem bylo zjistit, jak žáci a studenti dané jevy ovládají a které jevy jim činí největší potíže.

Úvodní kapitoly přinášejí stručné seznámení s lexikálním pravopisem, s jeho rozdělením a uvádějí příklady. Další kapitola se věnuje pravopisným cvičením a námětům na pedagogickou praxi a v závěru práce hodnotíme průzkum na základní a střední škole v Olomouci.

1 Lexikální pravopis

První kapitola se zabývá lexikálním pravopisem, jeho zařazením v pravopisném systému, výčtem zkoumaných jevů a příklady uvedených pravopisných jevů.

Součástí českého pravopisu je **lexikální pravopis**. Český pravopis se dělí na pravopis mluvnický, jehož ovládnutí závisí na dobrých znalostech české mluvnice a je prostředkem tvarosloví a skladby. Součástí mluvnického pravopisu je tvaroslovný pravopis, který se zabývá koncovkami *i/y* ve jménech, osobními koncovkami a tvary *mě/mně* při ohýbání osobního zájmena *já* a pravopis skladební, jenž řeší shodu přísudku s podmětem a interpunkci.

Lexikální pravopis se zabývá základními jevy, mezi které patří: pravopis *i/y*, pravopis *u/ú/ů*, psaní skupin *bě, pě, vě, mě*, psaní předložek *s/z* a předpon *s-/se-, z-/ze-*, pravopis souhláskových skupin, označování délky, psaní slov přejatých, psaní velkých písmen, zkratk a značek.²

K základním jazykovým příručkám, které zachycují a stanovují jazykovou normu, patří *Pravidla českého pravopisu*. Rok 1993 však přinesl nová *Pravidla českého pravopisu*, která obsahují řadu pravopisných změn.

1.1 Pravopis *i/í, y/ý*

Psaní *i/í* a *y/ý* v domácích slovech závisí na souhlásce, která předchází. Po tvrdých souhláskách (*h, ch, k, r, d, t, n*) píšeme tvrdé *y/ý*. Výjimku tvoří některá citoslovce (např. *híhí*) a slova citoslovečného původu (např. *chichotat se*).³

U měkkých souhlásek (*ž, š, č, ř, c, j, d', t', ň*) píšeme zpravidla u domácích slov měkké *i/í*. Výjimku tvoří některá podstatná jména rodu mužského, skloňující se podle vzoru hrad (např. *tácy, puncy*).

A po souhláskách obojetných (*b, f, l, m, p, s, v, z*) píšeme buď měkké *i/í*, nebo tvrdé *y/ý*. Záleží na tom, ve které části slova se tato souhláska nachází – v předponě, v kořenu, v příponě nebo v koncovce.

V předponě *vy-/vy'-* píšeme vždy tvrdé *y/ý* (např. *výkon, vylézt*). V kořenu píšeme většinou měkké *i*, pokud se nejedná o tzv. vyjmenované slovo. V příponě píšeme také

² KROBOTOVÁ, M; JODASOVÁ, H. *Základy českého pravopisu a pravopisná cvičení*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. s. 9.

³ DOLEJŠÍ, P. *Základní pravopisné jevy a pravopisná pravidla s podrobným výkladem českého pravopisu*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2006. s. 10.

měkké *i*, ale výjimku tvoří některá vyjmenovaná slova (např. *slepýš*, *brzy*). Koncovky se řídí vzory podstatných a přídavných jmen a sloves.

Pokud si žáci nejdříve neurčí, ve které části se *i*, *í*, *y*, *ý* nachází, dopouští se často takových chyb, jako např. *m(i)ch*, protože se domnívají, že se jedná o kořen slova a odůvodňují jej jako vyjmenované slovo; nebo *v(y)chřice*, jelikož si myslí, že jde o předponu *vy-*; nebo ve slovese *způsob(y)l* mohou mylně usoudit, že jde o kořen slova a odůvodňují jej jako slovo příbuzné vyjmenovanému slovu.

Když žáci neurčí správně slovní druh, pak např. *hlasitě zdrav(ý)* odůvodní pravopis vzorem mladý. Pokud nerozliší slovesné tvary, pak napíšou např. *dívky bal(ý) knihy*, protože koncovku slovesa v přítomném čase odůvodní rodem podmětu.⁴

Přehled vyjmenovaných a odvozených slov, rozdíly:

B: být – bych, bys, by, bychom, byste, abych, abys, aby, kdybych, kdybys, kdyby, kdybychom, kdybyste, bytí, živobytí, byt, bytost, dobýt, dobyvatel, nabýt, nábytek, odbýt, odbyt, neodbytný, pozbyt, ubýt, úbytek, starobylý, bývat, bývalý, obývat, obyvatel, přebývat, přebytek, příbytek, zabývat se, zbývat, zbytek, bydlet, obydlet, bydliště, bydlo (příbytek nebo živobytí); **obyčej** – obyčejný; **bystrý** – bystrost, bystřina, Bystřice, bystře; **bylina** – býlí, býložravec, černobýl, zlatobýl; **kobyła** – kobyli, kobyłka, Kobylisy, Kobylnice; **býk** – býček, býčí, býkovec, Býkovice; **babyka**.

Vlastní jména: Bydžov, Hrabyně, Přibyslav, Zbyněk, Bylany, Zbyšek, Zbyslav, Byšice, Byzhradec aj.

Rozdíly: býlí (plevel) x bílí (barva), bydlo (příbytek) x bidlo (tyč), být (jsem) x bít (biji), nabýt (získat) x nabít (natlouci, vsunout náboj), odbýt (ledabyle provést) x odbít (odtlouci), dobýt (zmocnit se) x dobít (raněnou zvěř, baterii), přibýt (přicestovat) x přibít (přitlouci), ubýt (zmenšit se) x ubít (usmrtil).

L: slyšet – slyšitelný, slýchat, nedoslýchat, neslýchaný; **mlýn** – mlynář, mlýnice; **blýskat se** – zablýsknout se, blýskavice, blýskavý, blyštět se; **polykat** – zalykat se; **vzlykat** – vzlyknout, vzlyk, vzlykot; **plynout** – uplynout, plynný, plynulý, rozplynout se, rozplývat se, splynout, splývat, oplývat, vyplývat, plyn, plynový, plynárna, plynoměr, plynojem; **plýtvat, lýko** – lýcí, lýkovec, lýkožrout, lýčený (lýkový); **lysý** – lysina, lyska, lysá; **lýtko, lyže** – lyžovat, lyžař; **pelyněk, slynout, plyš, plytký, vlys-** vlýsek, vlysový.

⁴ BLAŽEK, Štěpán. *Psaní i, í, y, ý aneb Jak na ně*. 1. vyd. Brno: Nová škola. 2010. s 3.

Vlastní jména: Lysolaje, Volyně aj.

Rozdíly: lýčený (z lýka) x líčení (děj), nalíčený (obličej), vyplývat (z něčeho, že) x vyplivat (na zem), lyska (pták, lysina) x líska (lískový keř), slynout (být proslulý) x slinit (navlhčit slinami), vlys (ozdobný pás v architektuře) x lis (přístroj na lisování), blýská se (bude bouře) x blízka (nedaleká), mlýn x mlít (zakončení *-ít*), lyže (sportovní náčiní) x ližiny (trámce), lišej (vyrážka), lišaj (motýl).

M: **my, mýt** – mycí, myčka, umýt, umyvadlo, umývárna, mýval, mýdlo, mydlit, mydlář, mydlina; **hmyz** – hmyzí, hmyzožravec; **myslit** – myslet, mysl, myšlenka, pomyslit, pomýšlet, přemýšlet, vymyslit, výmysl, úmysl, usmyslit si, smyšlení, smyšlenka, smysl, smyslný, nesmyslný, průmysl, myslivec, myslivna, Nezamysl, Přemysl, Křesomysl; **mýlit se** – mýlka, mylný, omyl, zmýlená, neomylný; **myš** – myšák, myšina; **hlemýžď, mýto** – Mýto, mýtné; **mýtít** – mýtina, vymýtít, vymycovat; **mykat** – mykaný; **zamykat** – odmykat, nedomykat, vymykat se, přimykat se; **smýkat** - smyk, smýčit, smyčec, smyčka, průsmyk; **dmýchat** – dmýchadlo, rozdmýchat; **chmýří, nachomýtnout se** – ochomýtat se; **mys, sumýš**.

Vlastní jména: Kamýk, Litomyšl, Myslov, Mysletín, Nezamyslice, Chomýž.

Rozdíly: my (1. os. mn. č.) x mi (3. p. zájmena já), mýt (čistit vodou) x mít (vlastnit), vymýtít (vykácet) x vymítat (vypuzovat), mýlí se (mýlit se) x milý (příteli), míli (cesty), rozdmýchat (rozfoukat) x rozmíchat (rozkvedlat), mýval (medvěd) x míval (mívávat).

P: **pýcha** – pyšný, pyšnit se, zpychnout, pýchavka, pych, přepych; **pytel** – pytlovina, pytlák, pytlačit; **pysk** – ptakopysk, pyskatý; **netopýr** – netopýří; **slepýš, pyl** – opylovat, opylení; **kopyto** - kopýtko, sudokopytník; **klopýtat** – klopýtnout; **třpytit se** – třpyt, třpytivý, třpytka; **zpytovat** – jazykozpyt, nevyzpytatelný; **pykat** – odpykat; **pýr** – pýřavka; **pýří, pýřit se** – zapýřit se, čepýřit se; **pyl**.

Vlastní jména: Pyšely, Spytihněv, Chropyně, Přepychy, Spytovice aj.

Rozdíly: pýcha (pyšný) x píchá (bodá), pysky (rty) x písky (píščiny), pisk (pískot), pyl (prášek květu) x pil (napil se), slepýš (plaz) x slepiš (lepidlem), opylovat (oplodňování pylem) x opilovat (obrušovat).

S: **syn** – synovec, zlosyn, synovský; **sytý** – sytost, dosyta, nasytit, nenasycený, přesytit; **sýr** – syreček, syrovátka; **syrový** – syrovinka; syrý – syrový (vlhký); **sychravý, usychat** –

zasychat; **sýkora, sýček, sysel, syčet** – sykot, zasyčet, sykat; **sypat** – sypký, sýpka, sypek, nasypat, násyp, osypaný, osypky, zásyp.

Vlastní jména: Bosyně, Syneč, Sychrov, Sýrovice, Synkov, Syslov, Sýčina aj.

Rozdíly: syrý (syrový, vlhký) x sirý (osiřelý, opuštěný), sypat (písek) x sípat (při chrapotu), sýra (2. pád mléčný výrobek) x síra (chem. prvek), sýrový (ze sýra), syrový (neuvařený) x sírový (ze síry), sirup, sirob, sivý (šedivý).

V: **vy, vysoký** – vysočina, Vysočany, výše, výška, výšina, povýšit, převyšovat, vyvýšit, vyvýšenina, zvýšit, Vyšehrad; **vykat, výt** – zavýt; **výskat** - výskot, zavýsknout; **zvykat** – zvyk, zlozvyk, zvyknout, zvyklost, navykat, navyknout, návyk, odvykat, obvyklý; **žvýkat** – přežvykovat, přežvýkavec, žvýkačka, žvýkací; **vydra** – vydří, vydrovka, Povydrí; **výr** (pták), **vyžle, povyk** – povykovat; **výheň, vyza, cavyky, kavyl, předpona vy-/vý-**.

Vlastní jména: Vyškov, Výtoň, Povydrí, Vyžlovka aj.

Rozdíly: výt (pes vyje) x vít (splétat věnce), výr (pták) x vír (krouživý pohyb vzduchu nebo vody), vir (mikroorganismus), výskat (jásavě křičet) x vískat (ve vlasech), výška (vysoký) x vížka (věžička), zvykat si (přivykat) x zviklat (zbavit jistoty).

Z: brzy, jazyk – jazyček, jazykozpyt, jazykověda, jazykový, dvojjazyčný, jazylka; **nazývat se** – vyzývat, vyzývavý, vzývat, ozývat se; **Ruzyně**.

Rozdíly: brzy x brzičko (přípona), nazývat se (mít jméno) x nazívat se (mnoho zívat).⁵

1.2 Pravopis *u/ú/ů*

Psaní **ú** používáme na začátku slov (např. *úhel, únavný, úspěšně*), po předponě (např. *neúnavný, neúspěšně*), ve slovech odvozených po předponě (*bezúčelný, zúčastnit se*), u slov složených v druhé části (např. *trojúhelník*), u některých citoslovcí (např. *bú, vrkú*), u některých slov přejatých z cizích jazyků (např. *túra, manikúra, múza, fúrie, skútr, túje, iglú, ragú, trubadúr*) a ve slově *ocún*⁶.

Psaní **ů** píšeme uprostřed slov domácích (např. *hůl, půvabný, tvůj, půjčit, původně*), v příslovcích (např. *domů, dolů*) a na konci slova, tedy v pádových koncovkách a příponách podstatných jmen (např. *kopců, mužů, pánům*) a přídavných jmen přivlastňovacích (např. *bratrův, otcův, Horákův*). Dále se vyskytuje v malé skupině

⁵ KOL. *Pravidla českého pravopisu*. 3. vyd. Prostějov: Fin publishing, 2006. S 14.

⁶ Ocún = prudce jedovatá bylina (lidově „naháček“)

přejatých slov, např. *růže* (z latiny), *půda* (z němčiny), *trůn* (z řečtiny) a *růž* (z francouzštiny).

Zvláště upozorňujeme na psaní dvojic slov, např. *zúčastnit se* (úcast) a *zůstat* (ostávat, ostatní) nebo *kúra* (léčebná kúra) a *kůra* (stromu, okoralý).

V některých přejatých slovech zakončených na – *ura* často vyslovujeme *ú*, ale v písmu délku neoznačujeme, např. *literatura*, *kultura*, *inventura*.⁷

Psat krátce i dlouze můžeme u některých slov cizího původu, např. *drezura* x *drezúra*, *frizura* x *frizúra*⁸, *infuze* x *infúze*, *transfuze* x *transfúze*, *kešu* x *kešú*.

1.3 Pravopis skupin *bě, pě, vě, mě*

Při psaní těchto skupin je důležitá stavba slova. Když kořen slova začíná na *je-*, a předpona obsahuje hlásky *ob-* nebo *v-*, píšeme vždy *bje*, *vje* (např. *objet*, *objem*, *vjezd*).

V ostatních případech pak píšeme skupinu *bě*, *vě* (např. *oběd*, *běžet*, *věc*, *zvědavý*). Skupinu *pě* píšeme vždy bez *j* (např. *zpěv*, *napětí*).

Pozor musíme dát na psaní slov nářečních, např. *fěrtoch* (součást lidového kroje) a přejatého slova *ofěra* (dar věřících pro církevní účely).⁹

Za zmínku stojí uvést slova, ve kterých žáci nejčastěji chybují, např. *oběti* (oběti války, oběti bohům) – slovo je příbuzné slovesu *obětovat*. Oproti slovu *objetí* (držet někoho v náručí, srdečné objetí, matčino objetí) – slovo je příbuzné slovesu *objímat*. Ale *objetí bloku domů*, *objetí sídliště* (jet kolem dokola), *objetí padlého stromu* (vyhnout se překážce jízdou), *objetí všech zákazníků* (navštívit jízdou několik míst) – ve všech těchto příkladech je slovo *objetí* příbuzné slovesu *objet*.¹⁰

Při psaní skupin *mě* a *mně* si musíme k danému slovu říct slovo příbuzné (např. *zřejmě* – *zřejmý*, *příjemně* – *příjemný*). Nebo si řekneme jiný tvar daného slova (např. *rozuměl* – *rozumí*, *zapomněl* – *zapomene*). Při stupňování přídavných jmen se řídíme tvarem prvního stupně (např. *významný* – *významnější* – *nejvýznamnější*).

V kořenu slova píšeme vždy skupinu *mě* (např. *město*, *měsíc*, *měřit*) a u slova *tamější* píšeme skupinu *mě*, protože je odvozeno od slova *tam*.

Žáci často chybují ve slovech *zapomněl*, *vzpomněl*, *pomněnka* – všechna jsou příbuzná slovesu *pomni*; *rozumně* – slovo příbuzné přídavnému jménu *rozumný*; *rozumět*,

⁷ HLAVÁČOVÁ, Eva. *Český pravopis*. 1.vyd. Benešov: Blug, 2010. s 12.

⁸ Frizúra = účes

⁹ HLAVÁČOVÁ, Eva. *Český pravopis*. 1.vyd. Benešov: Blug, 2010. s 15.

¹⁰ EISLEROVÁ, Jana. *Kde se píše s/z, ě/je, ú/ů?*. 1.vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2005. s. 41.

rozuměl – slova utvořená od podstatného jména *rozum* (3. os. j. č. *on rozumí*). Zdůvodnění těchto slov je pro žáky příliš obtížné, proto je lepší si je všechna jednoduše zapamatovat.¹¹

1.4 Předložky *s* (*se*), *z* (*ze*)

Psaní předložek je velmi jednoduché. Předložka *s/se* se pojí se 7. pádem (např. *s tebou, s nimi, se sestrou*) a předložka *z/ze* se pojí s 2. pádem (např. *z domu, ze skla, z Olomouce*).

Předložka *s* se v knižních výrazech *být s to* (*On není s to ten příklad vypočítat. – není schopen*), *kdo s koho* (*Ještě se uvidí, kdo s koho.*) pojí se 4. pádem. Předložka *z, ze* může být na počátku předložek složených, např. *zpod, zpoza*.

Předložky *s, se, z, ze* bývají často součástí příslovečných spřežek, např. *svrchu, zdaleka, zprvu, zčásti*. Pravopis se zde řídí podle původní předložkové vazby. Ve sporných případech nahlédneme do Pravidel českého pravopisu.¹²

Předložky *s, z* jsou významem dvě rozdílná slova, i když ve výslovnosti je často nerozlišujeme. O psaní předložek *s, z* rozhoduje v zásadě jejich platnost významová.¹³

Pozor si musíme dát na pohyb z povrchu předmětu, např. *vzít knihu se stolu* (ležela na stole) a *vzít knihu ze stolu* (vyndat ji zevnitř, ze zásuvky), *shodit s lavice x vyndat z lavice, stáhnout prsten s prstu x vytáhnout trn z prstu*.¹⁴ V nejasných případech dáme vždy přednost předložce *z, ze*.

1.5 Předpony *s-* (*se-*), *z-* (*ze-*)

Předponu *s-* (*se-*) užíváme v případech, kdy jde o význam směřování dohromady (např. *spojit, sprátnit se*) a směřování shora dolů nebo odstranění z povrchu pryč (např. *sklouznout, shodit*). Uchovat v paměti musíme několik ustálených výrazů, např. *schovat se, skonat, slevit, spálit, stvořit* apod.

Předponu *z-* (*ze-*) užíváme ve výsledném ději k základnímu slovesu (např. *ranit – zranit, mrznout – zmrznout*), u dokonavých sloves utvořených ze sloves nedokonavých (např. *pozorovat – zpozorovat, ničit – zničit*) a ve významu učinit/stát se nějakým (např.

¹¹ EISLEROVÁ, Jana. *Kde se píše s/z, ě/je, ú/ů?*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2005. s. 45.

¹² EISLEROVÁ, Jana. *Kde se píše s/z, ě/je, ú/ů?*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2005. s. 7.

¹³ KROBOTOVÁ, M; JODASOVÁ, H. *Základy českého pravopisu a pravopisná cvičení*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. s. 21.

¹⁴ STYBLÍK, Vlastimil a kol. *Cvičení z pravopisu pro větší školáky*. 2. vyd. Praha: SPN, 1995. s. 67.

zpestit, zčervenat). Mezi ustálené výrazy potom patří např. *zkoumat, zkoušet, zpívat, zpověd', zpytovat, ztepilý, způsob, zřídít* apod.¹⁵

Na výslovnost se nelze spoléhat. Někdy předponou rozlišujeme význam, např. *sbít* (stlouct dohromady) x *zbít* (zbije někoho), *smazat* (nápís) x *zmazat* (si šaty), *stěžovat* (si na něco) x *ztěžovat* (dělat těžké), *sužovat* (trápit) x *zužovat* (dělat úzkým), *shlédnout* (z balkonu) x *zhlédnout* (film), *svrhnout* (diktátora) x *zvrhnout* (převrhnout vázu), *spravit* (opravit) x *zpravit* (dát informaci), *správa* (úřad nebo oprava) x *zpráva* (informace) apod. Rozlišujeme také *stěží* (jako s tíží) a *ztěžka* (jako zlehka), *sleva* (snížení ceny) a *zlevněný* (stal se levným).

Předponu *vz-*, *vze-* užíváme zejména při směru vzhůru (např. *vznést se, vzlétnout*), při pohybu proti něčemu (např. *vzpírat se, vzbouřit se*) a při začátku děje (např. *vzklíčit, vzplanout*).¹⁶

1.6 Střídání délky při tvoření slov

Při tvoření slov může docházet ke změně délky samohlásky. A to u podstatných jmen, přídavných jmen a sloves.

U podstatných jmen se tak děje při tvoření podstatných jmen ze sloves s dlouhou samohláskou v kořeni a s příponami *-č, -tel, -dlo, -tko*, (např. *prodávat – prodavač, ctít – ctitel, vážit – vahadlo, opírat – opěrátko*), dále u podstatných jmen tvořených příponami *-ář, -árna, -írna* (např. *kovat – kovář, čekat – čekárna, udit – udírna*) a jmen zdobněných (např. *jazyk – jazýček, prase – prasátko*). Délka samohlásky se nemění u slov *rváč, hráč, dřič, rýč, prádlo, žrádlo, mýdlo, párátko, ořezávátko* a *čítárna*. Dlouhou i krátkou samohlásku pak mají slova *odesílatel – odesílatel, uvaděč – uvaděč, umyvadlo – umývadlo, pisárna – písárna*.

Při tvoření přídavných jmen příponami *-telný, -í, -ský, -(c)ký, -cí* se mění délka samohlásky, např. *číst – čitelný, spát – spací*. Délka samohlásky se nemění u slov *krokodýlí, motýlí, havraní, dýchátný*. Dlouhou i krátkou samohlásku mají slova *ovladatelný – ovládatelný, obyvatelný – obývatelný, postradatelný – postrádatelný, rozčilený – rozčílený*. Pozor si musíme dát na psaní těchto spojení: *plnicí pero/žák plnicí své povinnosti, čistící prostředek/žena čistící koupelnu, kropící konev/muž kropící zahradu*.

Délka samohlásky u sloves se mění při tvoření sloves s příponami *-at, -ovat, -it*, např. *sahat – sáhnout, sklíčit – skličovat, pytlák – pytláčit, hospodář – hospodařit*. Nemění

¹⁵ KOL. *Akademická pravidla českého pravopisu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. s 24.

¹⁶ STYBLÍK, Vlastimil a kol. *Cvičení z pravopisu pro větší školáky*. 2. vyd. Praha: SPN, 1995. s 69.

se u slov *rým – rýmovat, řadit – řada, půle – půlit*. Dlouhou i krátkou samohlásku nalézáme u sloves *škrabat – škrábat, smyknout – smýknout, osidlovat – osídlovat, stříhat – stříhat*.

1.7 Pravopis souhláskových skupin

V psané podobě zůstávají tyto skupiny beze změny, ale při výslovnosti se často některé skupiny souhlásek zjednodušují. Uvádíme tyto příklady:

- v kořenu slova, např. *srdce, dcera, džbán, který, švestka, tkadlec, tkanička, hřebík, jméno, půjčit, jdu, jsem, lžice, čtyři, čtvrtek*;
- při ohýbání; např. *vraťte, chod'te, otce, krabičce, matce, kostce, zahrádce, racci, v pecce, ze Skutče, vlastnostmi, nesl*;
- při odvozování předponami, např. *rozsypat, odsunout, oddělení, předškolní, podzemní, nadšení*, a příponami, např. *bohatství, dětský, soudce, voličstvo, zaměstnání, babiččin, nižší, hrstka, měkký, vinný, imunní*.

Souhláskové skupiny se dvěma *-nn-* se píší často v přídavných jménech složených, např. *jednostranný, hrubozrný, rovnídenní, krátkovlnný*.

Přídavná jména jako *havraní, krocení, kuní* apod. se píšou jen s jedním *n*. Důvodem je, že jsou odvozena příponou *-í*, nikoli *-ní*.

1.8 Přejatá slova

V každém jazyce dochází k rozšiřování slovní zásoby. Jeden ze způsobů je přijmout slovo z cizího jazyka. Vznikají tak slova přejatá. V českém jazyce je používáme často, když není jiný český ekvivalent¹⁷, v odborných pracích nebo při užití mezinárodního termínu.

Do skupiny slov přejatých řadíme slova zdomácnělá, kdy si ani neuvědomujeme původ a slova nám nepřipadají cizí, např. *škola, banka, kostel, tabule*. Zdomácnění ale může nastat postupně, proto některá slova píšeme dvojím způsobem, např. *gentleman* i *džentlmen, jive* i *džajv, judo* i *džudo, tepee* i *týpí*.¹⁸

Nejčastěji přejímáme slova z jazyka latinského, např. *cyklus, student*; řeckého, např. *demokracie, hyperbola*; německého, např. *šunka, mince*; polského, např. *okres, vzor*;

¹⁷ Ekvivalent = stejná nebo odpovídající hodnota

¹⁸ DOLEJŠÍ, P. *Základní pravopisné jevy a pravopisná pravidla s podrobným výkladem českého pravopisu*. 3. vyd. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2006. s 48.

francouzského, např. *manžeta, rokoko*; italského, např. *moderato, piano* nebo anglického, např. *snowboard, internet*.

Mezi přejatá slova patří také vlastní a zeměpisná jména, např. *William, Gándhí, Glasgow, New York*.

1.9 Psaní velkých písmen

Pravidla psaní velkých písmen se v různých jazycích liší. Obecně tedy platí, že velké písmeno se píše na začátku věty, u vlastních jmen anebo také u vyjádření úcty, např. *Ty, Vy, Bůh*.

Velké písmeno se píše u jmen osobních, např. *Karel Čapek, Jiří z Poděbrad, Petr Veliký, Mistr třeboňský i Třeboňský mistr*. Dále např. *Habsburkové, Horákovi, Honzíkův*, ale malé písmeno se píše např. *čapkovský, olomoucký, brněňští*.¹⁹

Pozor si musíme dát na případy, kde žáci často chybují, např. *jsem slávista, masarykovec, je to takový švejk, lazár, jidáš, pro pánaboha, žili tam černoši*.²⁰

Dále píšeme velké písmeno u jmen nebeských těles a souhvězdí, např. *Velký vůz, Mléčná dráha, Měsíc, Země*, ale malým se píše např. *jitřenka* nebo *večernice*. Pozor dáme na výrazy jako např. *jarní slunce, podzimní měsíc, do zmrzlé země* apod.

Mezi jména zeměpisná řadíme názvy světadílů, států, ostrovů, pohoří, moří i řek, např. *Asie, Severní Amerika, Turecko, Praha, Bali, Jeseníky, Bílá Rus, Jadranské moře, Svatka*. Viceslovná místní jména se píše také s velkými písmeny, kromě předložek, např. *Františkovy Lázně, Město Libavá, Praha-Staré Město, Karlovy Vary, Ústí nad Orlicí*.

Slovní spojení, která dělají žákům problém, jsou např. *země Západu* (země západní Evropy), ale *směrem na západ; Jižní Amerika* (kontinent), ale *jižní Evropa* (část Evropy); *Nový svět* (Amerika), *Blízký východ* (země východního středomoří) apod.

Ke změně dochází při psaní názvů ulic, např. *ulice U Vodojemu, ulice Na Příkopě*. Píše se velké písmeno i u předložek. Pozor si musíme dát např. *Jedu na zastávku Náměstí Republiky. x Sejdeme se na náměstí Republiky*.

Dále do skupiny slov psaných s velkým písmenem řadíme jména knih, časopisů, uměleckých děl, relací a rubrik, např. *časopis Žena a život, Bible kralická i Kralická bible, Nový zákon*.

¹⁹FUCIMANOVÁ, Milena. *Jak správně psát velká počáteční písmena v češtině*. 1.vyd. Brno: Vakát, 2008.

²⁰KUČEROVÁ, Jitka. *Jak vyzrát na pravopis*. 1. vyd. Příbram: Příbramská tiskárna, 2002. s 60.

Jména škol, institucí, objektů, sdružení, závodů a správních oblastí, např. *Univerzita Palackého* i *Palackého univerzita*, *Ministerstvo školství*, *Divadlo Na Zábradlí*, *Poslanecká sněmovna*, *Dům módy*, *restaurace U Goliáše*, *Česká filharmonie*, *Červený kříž*.

Jména svátků, významných dnů, událostí, smluv a dokumentů, např. *Nový rok*, *Dušičky*, *Pražské povstání*, *Zlatá bula sicilská*, *Dekret kutnohorský* i *Kutnohorský dekret*.

Jména soutěží a akcí, např. *Pražské jaro*, *Mistrovství ve fotbale*.

Jména významných staveb, výrobků a dopravních prostředků, např. *Pražský hrad*, *Betlémská kaple*, *Odol*, *Ariel*, *Škoda*, *Mercedes*.

Jména kmenová a obyvatelská, přívrženců hnutí, vyjádření společenské úcty, jména pohádkových a nadpřirozených osob, např. *Pražan*, *Cikán*, *Žid*, *kačer Donald*, *Červená karkulka*, ale *jezuité*, *smetanovci*, *katolíci*.

V některých případech lze psát malé i velké písmeno. Záleží na určení z kontextu, např. *Žid* (příslušník národa) x *žid* (příslušník antropologické skupiny); *Jidáš* (jeden z apoštolů) x *jidáš* (přenesený výraz zrádce); *Ježíšek* (malý Ježíš) x *ježíšek* (vánoční dárek) apod.

1.10 Zkratky a značky

Ke zkratkám dochází v psané podobě z jediného důvodu, abychom si psaní slov usnadnili nebo zjednodušili. Zkratky tvoříme několika způsoby. U jednoho slova nejčastěji zkracujeme pomocí prvního písmene, skupiny počátečních písmen nebo první slabiky, např. *č.* – *číslo*, *odd.* – *oddělení*, *p.* – *pan*, *sl.* – *slečna*. U některých slov používáme při zkracování písmeno první a poslední, např. *pí* – *paní*, *ks* – *kus*, *cca* – *cirka*.

Při zkracování dvou a více slov vkládáme mezi zkratky slov mezery, např. *P. S.* – *post skriptum*, *př. n. l.* – *před naším letopočtem*, *v. r.* – *vlastní rukou*. Někdy začátky slov spojíme a vznikne zkratka jedna, např. *atd.* – *a tak dále*, *tzv.* – *tak zvaný*, *tj.* – *to je/jest*.

Dále zkracujeme akademické tituly a vědecké hodnosti, např. *Bc.* – *bakalář*, *Mgr.* – *magistr*, *Dr.* – *doktor*, *Ing.* – *inženýr*, *CSc.* – *kandidát věd*. Můžeme zkracovat i názvy měst, obcí a právní označení firem, např. *Ústí n. L.*, *Pec p. S.*, *s. r. o.*²¹

Naopak značky jsou ustálené grafické znaky, které vznikají krácením slov. Často jimi označujeme míry, váhy, měny, fyzikální veličiny a jednotky, chemické a matematické

²¹ HLAVÁČOVÁ, Eva. *Přehled učiva českého jazyka*. 1. vyd. Benešov: Blug, 2011. s 63.

pojmy apod. Nepíšeme za nimi tečku, např. *cm – centimetr, km – kilometr, Kč – koruna česká, r – poloměr, H – vodík*. Mezi číslicí a značkou píšeme vždy mezeru, např. *10 km, 20 Kč, 50 %*. Pouze při užití přídavného jména se mezera nepíše, např. *20km závod, 12V baterie, 100% účast*. Mezi značky patří také spojení iniciál, např. *ČR, USA, NATO*.

Chyby žáků se často objevují ve vynechání tečky za zkratkou, např. *CHYBNĚ atd, např, tj, PS* nebo naopak uvedení tečky, kde není třeba, např. *cca., PSCĚ*. apod. U značek často žáci chybují při psaní velkých písmen, např. *CHYBNĚ Km, Cm* nebo psaní mezer, kde je a není třeba, např. *CHYBNĚ 20m², 20 km túra* apod. Za zmínku také stojí uvést chybování ve slovech, jako např. *patnáctiletý* se správně píše *15letý*, *pětidenní* *5denní*, *dvojnásobný* *2násobný* apod.

1.11 Dělení slov

Když dělíme slova v psaném projevu do dvou řádků, nesmíme porušit jejich písemný obraz, a proto slova dělíme podle slabik a dbáme na jejich složení. Uvádíme několik zásad dělení slov.

V českém jazyce dělíme pouze slova víceslabičná. Jednoslabičná slova, jako např. *pštros, kvas, vjem*, nedělíme.

Dále nedělíme zkratky a značky, např. *MUDr., JAMU, NATO*. Dvouslabičná slova, v nichž je první slabika tvořena samohláskou, např. *atlas, Eva, okno*, také nedělíme.

Nerozdělujeme ani některá velmi těsná spojení na konci řádku, např. *s bratrem, v neděli, do kola*. Dále nerozdělujeme spojení jako např. *100 %, 15 km, 500 Kč*. Předpony *s-*, *z-*, *vz-* nikdy neoddělujeme, netvoří totiž slabiku. Na konci řádky nedoporučujeme psát hlásky *a, i, o, u*.

Víceslabičná slova bez souhláskových skupin dělíme na slabiky, např. *má-ma, ve-če-ře, vy-lo-vit*. Pokud slovo obsahuje slabikotvorné *l* nebo *r*, které je základem slabiky jako samohláska, dělíme je např. *Vl-ta-va, pa-dl, vr-čet, sve-tr*.

Při dělení slov, která obsahují souhláskové skupiny, zpravidla oddělujeme předpony, které obsahují samohlásku, např. *na-psat, vy-stoupit, ob-jezd*.

Dále oddělujeme příponu nebo koncovku, která začíná na souhlásku, např. *struha-dlo, škol-ský, obec-ní, pojd'-me*.

Když začíná přípona na samohlásku, připojíme předcházející souhlásku, např. *sloupek, dr-zost*. Zdvojené souhlásky pak dělíme např. *od-dělit, pod-daný, vin-ný, kočič-čin, měk-ký*.²²

Složená slova dělíme na jejich části složenin, např. *země-koule, malo-traktor, jedno-směrka*.

Některá slova mají dvě možnosti rozdělení, např. *do-ktor* i *dok-tor, my-šlenka* i *myš-lenka, če-ský* i *čes-ký*.²³

Slova cizího původu dělíme podle stejných zásad, např. *Da-vin-ci, pe-tanque, software*.

Dělení slov je poněkud nelehké učivo. Vzhledem k tomu, že se mu na školách nevěnuje tolik času, žáci často chybují. Pokud má žák zájem a dělení slov procvičuje, může si jej také osvojit. V případě, že si pořad není jistý, doporučujeme nahlédnout do Pravidel českého pravopisu.

Shrnutí

V předchozích kapitolách jsme rozdělili lexikální pravopis do několika skupin, které jsme rozvedli, vysvětlili a uvedli příklady. Zmínili jsme také nejčastější chybování žáků ve školách.

Lexikální pravopis patří mezi učivo, které není u žáků moc oblíbené. Důvodem je právě jejich časté chybování a tím špatné výsledky jejich hodnocení. Učivo se však dá osvojit a to častým procvičováním.

Ovládat lexikální pravopis tedy znamená, že žák píše slova tak, jak jsou uvedena ve slovníku, tj. ovládá psaní souhláskových skupin, psaní velkých a malých písmen, předpony *s-*, *z-*, označování délky samohlásek včetně *ú, ů* a psaní vyjmenovaných slov.²⁴

S většinou pravopisných jevů se žáci setkávají již na 1. stupni základní školy. Platnost nabytých vědomostí si potvrzují v rámci úvah o složení slova a o jeho souvislostech s jinými slovy. V tomto věku se výrazně bohatě rozvíjí mechanická paměť.

Ve vyšších ročnících se s lexikálním pravopisem setkáváme převážně v rámci spirálového opakování.

²² STYBLÍK, Vlastimil a kol. *Cvičení z pravopisu pro větší školáky*. 2. vyd. Praha: SPN, 1995. s. 95.

²³ KROBOTOVÁ, M; JODASOVÁ, H. *Základy českého pravopisu a pravopisná cvičení*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. s. 42.

²⁴ ZAJÍČKOVÁ, V. *Didaktická příručka z českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010, s. 8.

2 Pravopisná cvičení – náměty pro pedagogickou praxi

Místo, kde vykonáváte pedagogickou praxi, by pro vás mělo být nejen místem získávání nových vědomostí, ale i místem pohody, radosti a hlavně společné tvořivé práce dětí i vás.

Moderní vzdělávání ve školních zařízeních dnes představuje takový přístup pedagogů, kde na základě obecně přijatých cílů a principů (RVP) si budou schopni sami určit podrobnou náplň, časový plán i metody, které jim budou vyhovovat v podmínkách jejich třídy (vlastní kurikulum).

Tradičním postrachem většiny žáků a studentů je diktát. Málokterý z nich se těší na ten další. Přitom v diktátu můžeme nejlépe ukázat, jaké jsou naše pravopisné znalosti a dovednosti. Pravopisné jevy, ve kterých jsme chybovali v diktátě minulém, nás upozorní, na co musíme dát pozor příště.

Nyní uvádíme náměty diktátů a pravopisných cvičení, která mohou učitelé využít na svých základních nebo středních školách. Záleží už na učitelích samotných, jak svou pedagogickou praxi pojmu. Máme tím na mysli, zda nechají žáky opisovat zastaralé učebnice nebo zvolí probírat učivo vtipnou a nápaditou formou.

Pravopisná cvičení můžeme zaměřit buď na jeden pravopisný jev anebo můžeme využít souhrnné cvičení, kde uvedeme více pravopisných jevů. Nejlepší volbou je zahrnout i mezipředmětové vztahy, např. napsat diktát o historické události.

2.1 Pravopisné diktáty

První tři diktáty jsou vtipnou formou zaměřeny na vyjmenovaná slova. Každý z nich na konkrétní pravopisný jev. Psaní *i/y* po hlásce *b, l* a *s*. Žáci zábavu milují, proto taková cvičení jistě ocení. Čerpali jsme z publikace *Výři nesýčkují: veselé příběhy s vyjmenovanými slovy*.

O rytíři Zbyškovi

Nedaleko města Bystřice nad říčkou Bystřičkou, stál nedobytný hrad Bulížník, který obýval zchudlý rytíř Zbyšek Zbyslav Babyka. Jeho příbytek, byť to byl vlastně jen obývací, vypadal poněkud vybydleně, protože tam nebyl žádný nábytek. Sám Zbyšek se vůbec nesnažil svůj byt nějak zvelebit. To byla jeho největší slabina.

Jak Liba jela k Lídě

Ve městě jménem Polička žila byla Kulička. Byla to líbezná holčička a ve skutečnosti se jmenovala Libuška. Jenže byla příliš tlustá. Měla totiž velice ráda lízátko, zmrzlinu, linecké koláčky a lívance. Neměla naopak ráda lilek a polívku s libečkem, dokonce ani mlíko.

O Simoně, Vasilovi a Syslovi

Ve městě Sychrově žila byla Simona a ta měla syna Vasila. Byl slabý a neduživý, a tak mu Simona vařila sytá jídla, aby zesílil. Byl to samý sýr a syrovátka, syrový žloutek se sypkým cukrem, kaše sypaná kakaem, pečená husička s knedlíky, olomoucké syrečky, syrovinky a jiné houby z lesíka za sídlištěm.²⁵

Další tři diktáty jsme vybrali s tematikou přírody. Je jistě příjemné zamyslet se v hodině českého jazyka nad pěknou krajinou a představovat si, že se nacházíme v ní. Žák se tím uvolní a zároveň procvičuje pravopis. Poslední z těchto diktátů zahrnuje i mezipředmětové vztahy. Cvičení obsahují již více pravopisných jevů. Můžeme je tedy použít k souhrnnému opakování. Čerpali jsme z publikace *Psaní i, í, y, ý aneb Jak na ně*.

Nikde není tak krásně jako u nás

Jaro se přibližovalo a s neodolatelnou silou zvalo k radosti. Tato roční doba nikde není tak krásná jako u nás. Jakmile to bylo možné, pokusil jsem se pomalými krůčky vyjít do přírody, kterou jsem měl téměř před domovními dveřmi na konci naší ulice.

Jaké okouzlení jsem očekával?

Když jsem našel místo, odkud jsem se mohl rozhlédnout do kraje, vidět šachovnici polí a ovocných zahrad, třpytící se rybníky a zátočiny Otavy v hravých paprscích slunce, zastavil jsem se a pozoroval jsem krajinu, která mi byla a je tak drahá.

Tolik miluji světlo, louky všemi odstíny barev květů a lesy s ještě nesmělou zelení.

O včelách trochu jinak

Máte rádi pravý včelí med? Asi ano, ale zřejmě nevíte, že včely žijící ve střední Evropě nejsou jediným včelím druhem.

²⁵ ZEMANOVÁ, L. *Výři nesýčují: veselé příběhy s vyjmenovanými slovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. s 6, 36, 80.

V hmyzí říši není mnoho druhů, které by se rozšířily po celé zeměkouli. Včela medonosná se však světoběžnicí stala. Trasa dobyvačného postupu včely jednotlivými světadily je pěkně klikatá. Tento hmyz pochází z indomalajské oblasti tropické Asie, tedy z území, které dodnes obývají její nejbližší příbuzné, tj. včela zlatá, indická a květní. Včela medonosná však na rozdíl od nich svou pravou vlast opustila a osídlila zprvu teplé a suché oblasti Středozevního východu. Odtud se včely rozlétly do všech stran. Jedny se dostaly až na jih Afriky a tu celou brzy obsadily. Druhá linie pokračovala na západ a podmanila si mírné pásmo Evropy. Včely, jež se zde otužily a naučily se v utěsněných dutinách snášet i nejtěžší zimy, našly zde hojnost květů s množstvím pylu i hnízdních přístřeší. Rozšířily se také za Ural a postupně po celé Sibiři. Tak se opět vrátily na svůj domovský kontinent. Bylo to však mnohem severněji od míst, kde své putování začaly.²⁶

2.2 Tvořivá cvičení

Tvořivý styl výuky usnadňuje aktivní zapojení žáků do vyučovacího procesu. Žáci jsou činnostní formou výuky motivováni k dosažení potřebných znalostí. Tento typ cvičení však zabírá více času, proto jej učitelé nemohou zařazovat mezi své praktiky častěji.

První dvě cvičení, která jsme zvolili, vyzývají žáky přímo ke tvoření vět. Jedná se o slova, která stejně vyslovujeme, ale jinak píšeme. Musíme tedy rozlišit význam slov. Abychom časovou náročnost urychlili, můžeme zvolit provedení cvičení ve dvojicích nebo ve skupinkách.

Další dvě cvičení jsou zaměřena na opravování chyb. Žáci si tak mohou vyměnit roli s učitelem. Tato cvičení nejsou tak časově náročná jako cvičení předešlá. Čerpali jsme z publikace *Kontrolní diktáty a pravopisná cvičení*.

Napiš věty s danými slovy v libovolném tvaru.

Být x být, bydlo x bidlo, mýt x mít, my x mi, mlýn x mlít, nazývat se x nazívat se, opylovat x opílovat, pyl x pil, sypat x sípat, výr x vír, vyset x viset, výt x vít.

Vytvoř věty s uvedenými podstatnými jmény v daném tvaru. Potom tvoř věty, v nichž budou mít slova jiný věcný význam.

Kosy x kosi, losy x losi, jeřáby x jeřábi, rysy x rysí.²⁷

²⁶ KALANDRA, František. *Pravopis nejen pro školu*. 1. vyd. Brno: Sursum, 2004. s 112..

²⁷ BLAŽEK, Štěpán. *Psaní i, í, y, ý aneb Jak na ně*. 1. vyd. Brno: Nová škola. 2010. s 7, 26.

Oprav chyby velkých a malých písmen.

Univerzitní profesor Alois Jedlička, MGr., Předseda Krajského soudu v Ostravě, ministerstvo financí České Republiky, restaurace U fleků, Moravský Kras, jižní Evropa, ulice na Kopci, Šrámkova Sobotka, Čokoládová tyčinka deli, Vánoce, Třicetiletá válka, blízký Východ

Podtrhni výrazy, v nichž napíšeš velká písmena.

JUDR. JIŘÍ ŠLITR, herec, zpěvák, pianista, skladatel a výtvarník, se narodil v PODKRKNOŠSKÉ VESNIČCE ZÁLESNÍ LHOTCE poblíž VRCHLABÍ, ale brzy po jeho narození se rodiče přestěhovali nejdříve do JELEMNICE a potom do RYCHNOVA NAD KNĚŽNOU. Je autorem melodií ke krásným a oblíbeným písním OČI MÁM SNĚHEM ZAVÁTÉ, KLOKOČÍ, KRAJINA POSEDLÁ TMOU, JÓ, TO JSEM JEŠTĚ ŽIL, VÁNOČNÍ PÍSEŇ PURPURA a celé řady dalších, k nimž složil text JIŘÍ SUCHÝ.²⁸

2.3 Doplnovací cvičení

Cvičení, ve kterých žáci pouze doplňují hlásku, skupinu hlásek nebo slovo, jsou velmi oblíbená jak pro žáky, tak pro učitele. Patří totiž mezi časově nenáročné. Obáváme se však, že tento typ cvičení není dostačující k zvládnutí dané problematiky. Žáci často tipují a neosvojí si probrané učivo jako při cvičení tvořivém.

Výhodou je procvičení velkého rozsahu učiva v krátkém čase. Cvičení můžeme také zaměřit na jednotlivé pravopisné jevy. Velké množství těchto doplňovaček nalezneme na internetu. Musíme však zvolit důvěryhodný portál, např. *Metodický portál RVP*.

Doplň i, í, y, ý.

U vel_kého jezera stálo opuštěné město a v něm žil_ m_ši. Sloni chodíval_ v podvečer k jezeru p_t, a jak kráčel_ rozval_ nam_ města, zašlapával_ mnoho m_ši. M_ši se v_ pravil_ ke slonímu knížeti poselstv_ a pros_l_, ab_ sloni m_ši nehub_l_. Sloní kníže uznal, že žádost je spravedl_ vá, a sloni se městu vyh_bal_. M_ši se pak rozplemenil_ do statisíců. Po čase se objev_l_ v prales_ch lovc_, v_kopával_ kolem jezera jám_, nal_čil_ pasti a pochytil_ sloní stádo i s knížetem. Přivázal_ slony na noc ke stromům a sam_ šl_ spát do stanů. V noci se z města v_rojil_ m_ši a rozhryzal_ provaz_. V_svobození sloni zm_zel_ v lesích.

²⁸ BLECHOVÁ, Marie. *Kontrolní diktáty a pravopisná cvičení*. 1. vyd. Benešov: Blug, 2007. s 38.

Doplň ě / je.

Ob __dnal jsem si p __t knih. Na obloze se ob __vily první hvězdy. Kluci z naší třídy chodili pravidelně b __hat. Děvčata byla členkami p __veckého kroužku. Kolem zelí se hemžili b __lásci. Z ob __žníku se děti dozvěděly o pořádaných slavnostech. Auta ob __la několikrát marně celé parkoviště. Sousedé vypadali odpočatě a zdrav __. Žáci b __želi jako o závod. Koně vypadali zb __dovaně. Děti se učil jezdit po kruhovém ob __zdu.²⁹

Doplň malé nebo velké písmeno.

V okolí našeho (m, M) __ěsta se nachází spousta (v, V) __esnic.

Jsou tam například (o, O) __sůvky, (k, K) __ojkovice nebo (n, N) __ový (b, B) __orek. Některé děti naší (š, Š) __koly v nich bydlí. Například (ž, Ž) __ák (p, P) __etr (t, T) __ůma bydlí v blízké (v, V) __esniče (d, D) __olní (l, L) __ištná. Naše (p, P) __aní (u, U) __čitelka (l, L) __enka (č, Č) __inčalová bydlí až ve (v, V) __ělopolí blízko malé obce (s, S) __tříteže.³⁰

Doplň předložky a předpony s (se), z (ze) u literárních děl českých spisovatelů. Potom uhodni, ke komu uvedená díla patří.

Kytice _pověstí národních, Padesátka _mé tobolky, _vlékání hadů, Obrazy _mého života, Válka _mloky, _vítání na západě, Obrazy _Rus, _pěvy páteční, _mír Tantalův, _starých letopisů, _plav, _bohem a šáteček, _hasněte světla, Zpíváno _dálky, _bloudilý syn, Adam _tvořitel, _života hmyzu, _Čech až na konec světa.

Vylušti doplňovačku.

1. __ Ú _____ Provést vyúčtování.
2. __ Ů _____ Zranění střelnou zbraní.
3. __ Ú _____ Nepřesvědčivý prosbami.
4. __ Ů _____ Zúčastnit se zasedání.
5. __ Ú _____ Trvající na svém.
6. __ Ů _____ Zavinit.
7. __ Ú _____ Nepodplatitelný.
8. __ Ů _____ Zbarvit se do růžova.

²⁹ KUČTOVÁ, Bronislava. *Metodický portál, opakování pravopisu* [online]. (cit. 18.3.2012) C2011. Dostupné na www: <http://dum.rvp.cz/materialy/opakovani-pravopisu.html>

³⁰ VRZÁŇOVÁ, Lenka. *Metodický portál, velká písmena* [online]. (cit. 18.3.2012) C2010. Dostupné na www: <http://dum.rvp.cz/materialy/velka-pismena.html>

9. __Ú_____ *Nechtěný.*

10. __Ů_____ *Pracovník v osobním vlaku.*³¹

Při procvičování lexikálního pravopisu lze uplatnit několik typů cvičení. Mezi nejsnazší k přípravě patří opisování textu, toho však z časových důvodů využíváme pouze výjimečně. V hodinách českého jazyka spíše uplatňujeme cvičení doplňovací. Umožňuje rychlé vypracování úkolu a soustředění se jen na nízký počet jevů. Lze však využít i cvičení tvořivá, která zahrnují cvičení vyhledávací, konstrukční a transformační.³²

³¹ EISLEROVÁ, Jana. *Kde se píše s/z, ě/je, ú/ů?*. 1.vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2005. s 23, 62.

³² ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Didaktika češtiny*. Praha: SPN, 1989. s 183.

3 Průzkum

Cílem našeho průzkumu bylo zjistit a porovnat, jakou úroveň znalostí lexikálního pravopisu disponují žáci 2. stupně základní školy v Olomouci a studenti střední školy v Olomouci. Po vyhodnocení výsledků průzkumu jsme se pokusili vyvodit závěry, které by nám umožnily získat širší náhled na danou problematiku. Soustředili jsme se na pravopisné jevy, které žákům činí největší potíže.

Průzkum jsme zahájili na 2. stupni Základní školy Heyrovského v Olomouci a dále jsme pokračovali na Střední škole obchodu, gastronomie a designu Praktik v Olomouci. Do průzkumu jsme začlenili celkem 100 žáků a studentů. Některá cvičení nemohla být vyhodnocena z důvodu nedostatečného množství vypracovaného materiálu. Průzkumy byly na výše uvedených školách prováděny v únoru 2012.

Žákům vybraných škol byl předložen dotazník a pravopisné cvičení. Dotazníkem jsme chtěli zjistit, které pravopisné jevy činí žákům největší potíže. Následné pravopisné cvičení mělo ukázat, zda se naše předpoklady potvrdí.

Při vyhodnocování průzkumu jsme sečetli celkový počet správných odpovědí v každé skupině pravopisných jevů a převedli výslednou sumu na procenta. Výsledky uvádíme v tabulkách a procenta v grafech.

Předpokládáme, že na střední škole bude procento správných odpovědí vyšší než na škole základní. Mladší žáci totiž nemají lexikální pravopis ještě tak procvičený a zafixovaný.

3.1 Dotazník na základní škole

Tabulka 1: Počet žáků na základní škole

Počet žáků	
12letí	10
13letí	10
14letí	12
15letí	10
celkem	42

Tabulka 2: Co dělá žákům v pravopise největší problémy?

věk	12	13	14	15	součet	průměr v %
i,y	5	4	7	6	22	52,4
ú,ů	1	0	0	1	2	4,8
bě, pě,vě	7	5	4	4	20	47,6
předl. s, z	1	1	1	3	6	14,3
předp. s, z	3	2	6	5	16	38,1
střídání délky	0	0	2	0	2	4,8
souhl.sk.	2	5	4	2	13	31,0
přejetá slova	2	3	3	3	11	26,2
velká písmena	8	6	10	4	28	66,7
zkratky	0	1	3	2	6	14,3
dělení slov	1	3	6	3	13	31,0

Při dotazu, co dělá žákům největší problémy v pravopise, většina žáků (66,7 %) základní školy odpověděla, že jim činí značnou potíž *psaní velkých písmen*. Až na druhém místě (52,5 %) žáci uvedli problematiku *psaní i, y* a na místě třetím (47,6 %) psaní *bě, pě, vě*.

Graf 1: Počet pravopisných jevů, které činí žákům potíže na ZŠ

3.2 Dotazník na střední škole

Tabulka 3: Počet žáků na střední škole

Počet žáků	
16letí	14
17letí	12
18letí	9
19letí	10
celkem	42

Tabulka 4: Co dělá studentům v pravopise největší problémy?

věk	16	17	18	19	součet	průměr v %
i,y	9	7	6	5	27	61,4
ú,ů	1	1	3	2	7	15,9
bě, pě, vě	7	3	4	4	18	40,9
předl. s, z	3	0	2	2	7	15,9
předp. s, z	6	1	3	2	12	27,3
střídání délky	1	0	1	1	3	6,8
souhl.sk.	3	2	3	3	11	25,0
přejatá slova	3	0	4	1	8	18,2
velká písmena	6	6	2	3	17	38,6
zkratky	3	2	2	2	9	20,5
dělení slov	1	3	1	3	8	18,2

Na střední škole studenti na dotaz, co jim dělá největší problémy v pravopise, nejčastěji uváděli (61,4 %) *psaní i, y*. Na druhém místě (40,9 %) pak *psaní bě, pě, vě* a na třetím místě (38,6 %) *psaní velkých písmen*.

Graf 2: Počet pravopisných jevů, které činí žákům potíže na SŠ

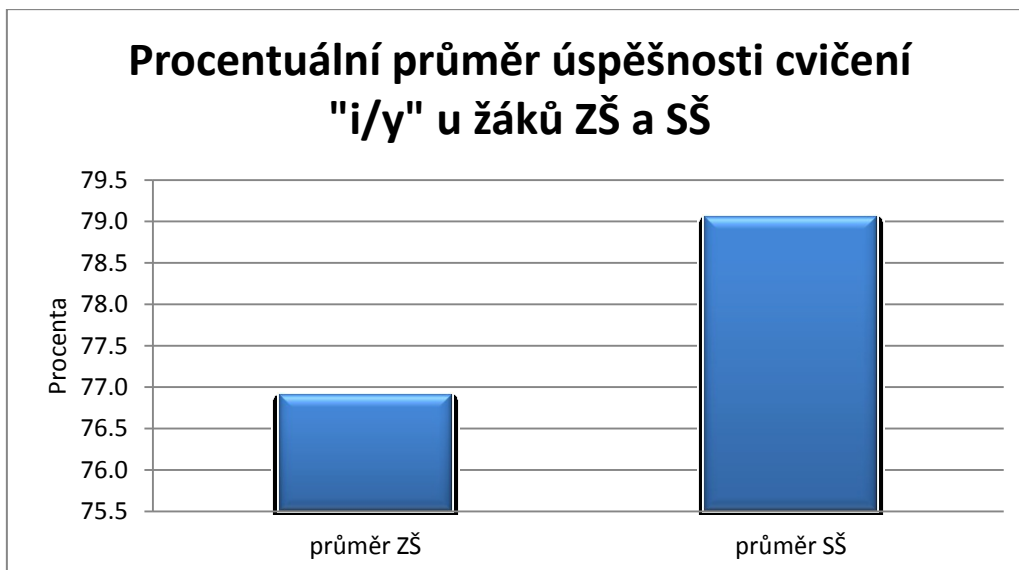
3.3 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis *i, y* na základní a střední škole

Tabulka 5: *Správné výsledky cvičení zaměřeného na pravopis i, y*

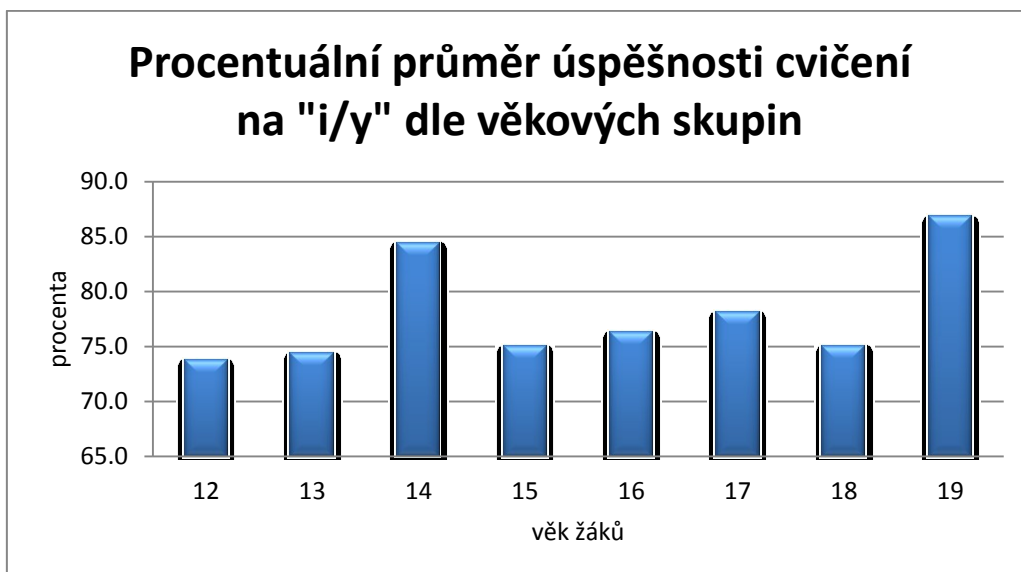
Správnost cvičení i,y	celkem:16				
	ZŠ				
	12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí	11,8	11,9	13,5	12,0	12,3
průměr správných odpovědí v %	73,8	74,4	84,4	75,0	76,9
	SŠ				
	16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí	12,2	12,5	12,0	13,9	12,7
průměr správných odpovědí v %	76,3	78,1	75,0	86,8	79,1

I když žáci a studenti uváděli, že problematika *psaní i, y* jim dělá největší potíže, pravopisné cvičení dopadlo na základní i střední škole relativně dobře. Obě školy vykázaly úspěšnost téměř 80 % (základní škola 76,9 % a střední škola 79,1 %). Nejlépe vyplnili cvičení 14letí žáci a 19letí studenti. Nejčastěji chybovali ve slovech *byrokracie, kimono* a *syrové maso*.

Graf 3: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis „i/y“ žáků ZŠ a SŠ*

Graf 4: Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis „i/y“
dle věkových skupin

3.4 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis *u, ú, ů* na základní a střední škole

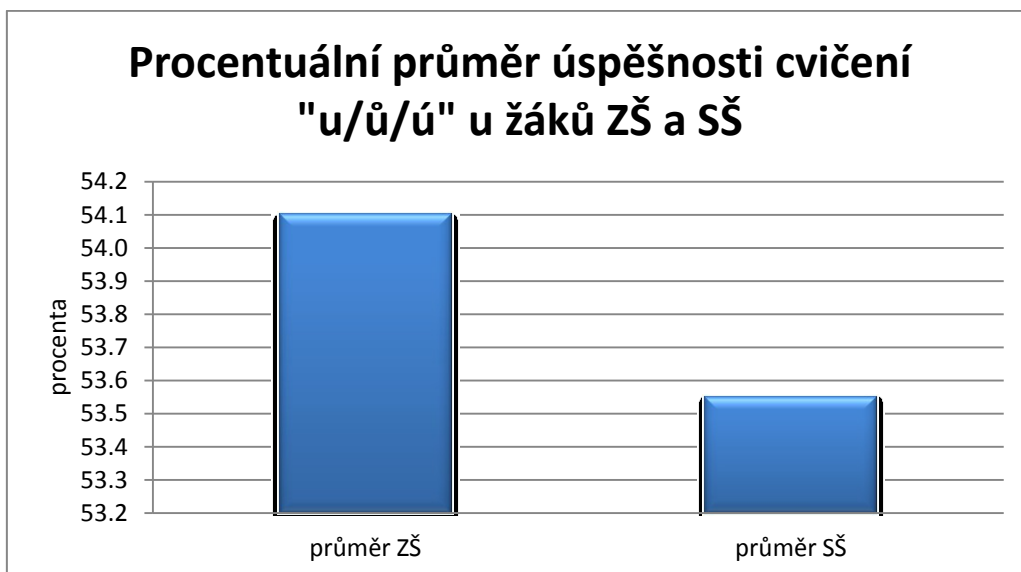
Tabulka 6: Správné výsledky cvičení zaměřeného na pravopis *u, ú, ů*

Správnost cvičení *u, ú, ů* celkem:9

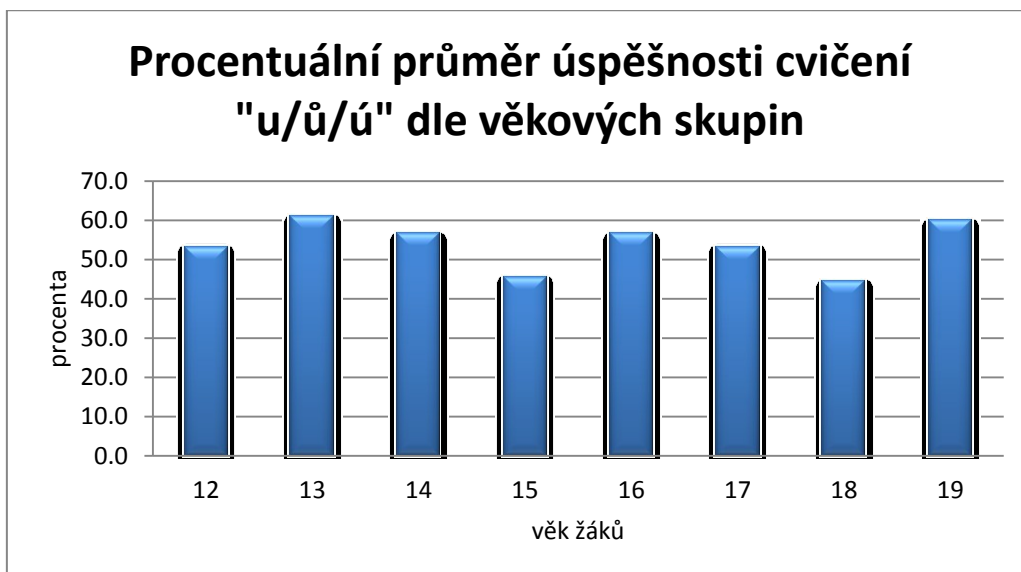
	ZŠ				
	12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí	4,8	5,5	5,1	4,1	4,9
průměr správných odpovědí v %	53,3	61,1	56,5	45,5	54,1
	SŠ				
	16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí	5,1	4,8	4,0	5,4	4,8
průměr správných odpovědí v %	56,5	53,3	44,4	60,0	53,6

Úspěšnost cvičení zaměřených na *psaní u, ú, ů* byla průměrná. Obě školy dosáhly výsledku kolem 50 %, a to základní škola o necelé procento více (54,1 %) než střední škola (53,6 %). Věkové skupiny byly celkem vyrovnané, lépe napsali cvičení 13letí žáci a 19letí studenti. Největší problém nastal u slov *manikúra, múza* a *procedura*.

Graf 5: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis u/ů/ú u žáků ZŠ a SŠ*

Graf 6: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis u/ů/ú dle věkových skupin*

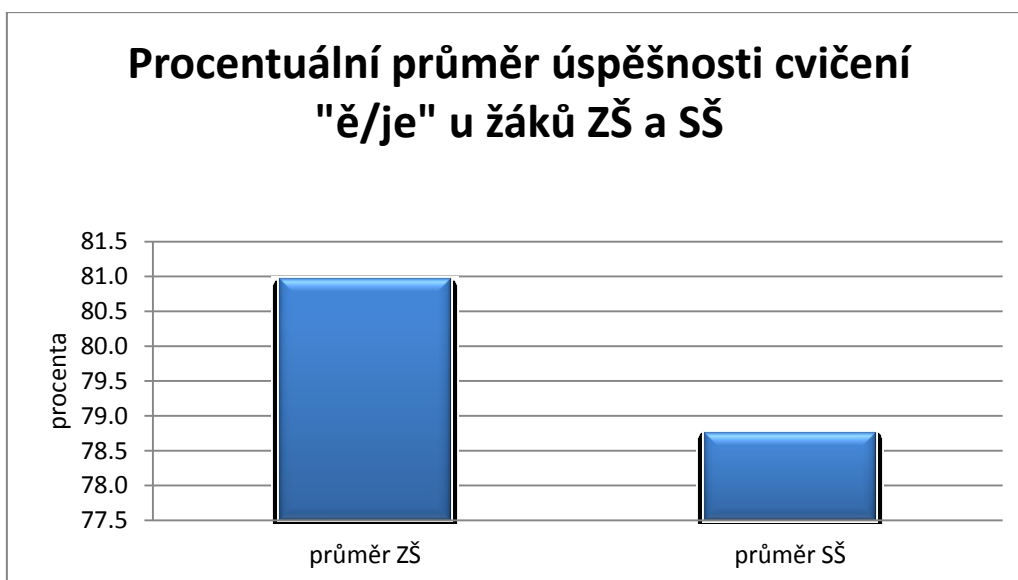
3.5 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis *ě, je* na základní a střední škole

Tabulka 7: Správné výsledky cvičení zaměřeného na pravopis *ě, je*

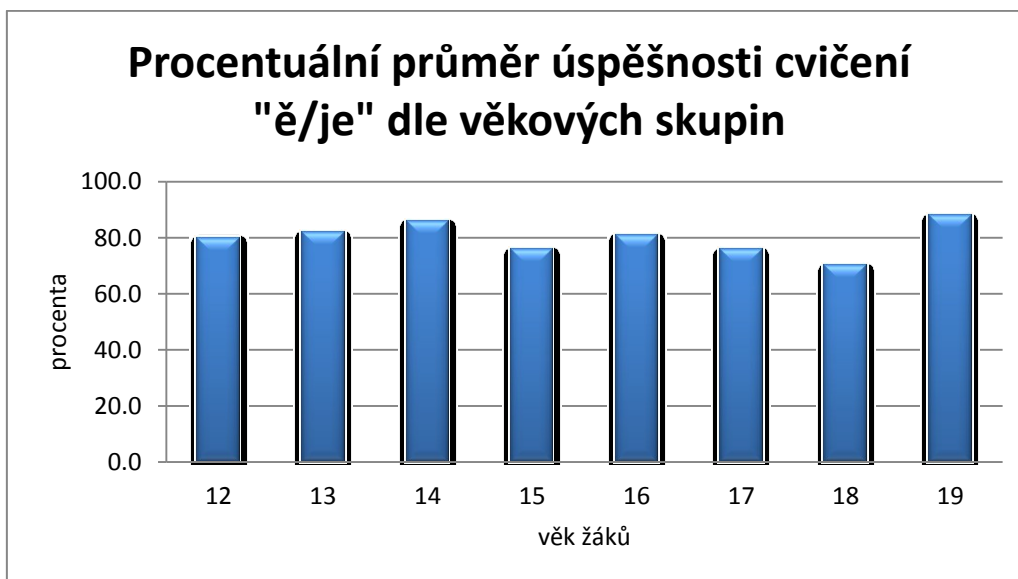
Správnost cvičení <i>ě, je</i>		celkem:10				
		ZŠ				
		12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí		8,0	8,2	8,6	7,6	8,1
průměr správných odpovědí v %		80,0	82,0	85,8	76,0	81,0
		SŠ				
		16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí		8,2	7,6	7,0	8,8	7,9
průměr správných odpovědí v %		81,0	76,0	70,0	88,0	78,8

Výsledky cvičení zaměřeného na pravopis *ě, je* dopadly rovněž relativně dobře, i když si žáci a studenti nebyli v dotazníku příliš jisti. Správnost cvičení dosahovala 80 %, a to na základní škole 81 % a na střední škole 78,8 %. Věkové skupiny byly vyrovnané, poněkud lépe si vedli 14letí žáci a 19letí studenti. Výrazy, ve kterých žáci/studenti nejčastěji chybovali, byly překvapivě slova *objem* a *vjem*.

Graf 7: Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis „*ě/je*“ u žáků ZŠ a SŠ

Graf 8: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis „ě/je“ dle věkových skupin*

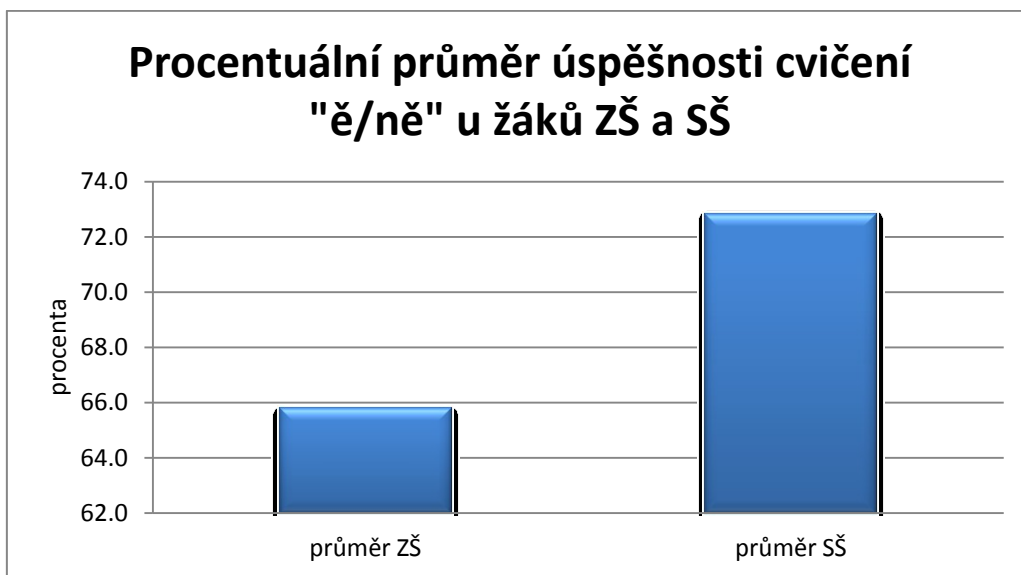
3.6 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis *ě, ně* na základní a střední škole

Tabulka 8: *Správné výsledky cvičení zaměřeného na pravopis *ě, ně**

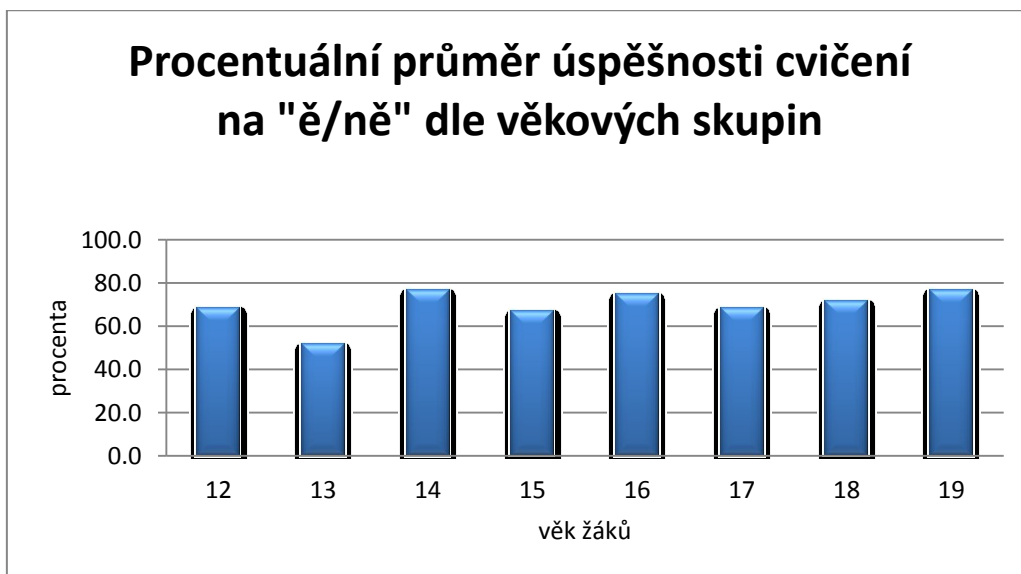
Správnost cvičení <i>ě, ně</i>	celkem:6				
	ZŠ				
	12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí	4,1	3,1	4,6	4,0	4,0
průměr správných odpovědí v %	68,3	51,7	76,4	66,7	65,8
	SŠ				
	16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí	4,5	4,1	4,3	4,6	4,4
průměr správných odpovědí v %	75,0	68,3	71,7	76,4	72,9

Při následném hodnocení výsledků cvičení zaměřeného na pravopis *ě, ně*, žáci uváděli, že jim uvedený jev dělá problémy. Výsledky škol jsou odlišné. Úspěšnost žáků základní školy činí jen 65,8 % a střední školy 72,9 %. Nejlépe si opět vedli 14letí žáci a 19letí studenti. Nejčastěji chybovali ve slovech *rozuměl* a *domněnka*.

Graf 9: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis „ě/ně“ u žáků ZŠ a SŠ*

Graf 10: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis „ě/ně“ dle věkových skupin*

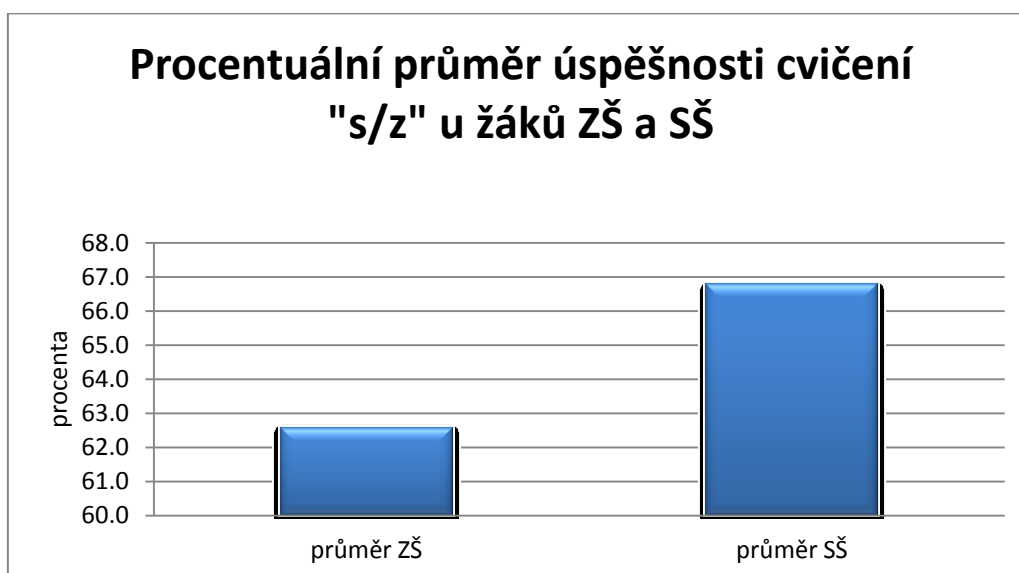
3.7 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis s, z na základní a střední škole

Tabulka 9: Správné výsledky cvičení zaměřeného na pravopis předložek s, z a předpon s- (se-), z- (ze-)

Správnost cvičení s,z		celkem:14				
		ZŠ				
		12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí		9,1	8,5	8,8	8,7	8,8
průměr správných odpovědí v %		65,0	60,7	62,5	62,1	62,6
		SŠ				
		16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí		9,1	9,0	9,0	10,3	9,4
průměr správných odpovědí v %		65,0	64,3	64,3	73,6	66,8

Pravopis s, z jako předložky a předpony není pro žáky natolik náročný, jak jsme předpokládali. Úspěšnost cvičení byla vyšší než 60 %. Základní škola dosáhla 62,6 % a střední škola 66,8 %. Věkový průměr je vyrovnaný, poněkud lépe si vedli 12letí a 16letí žáci a 19letí studenti. Největší problém nastal u slovních spojení *kdo s koho*, *zlézt horu* a u slova *impulz/impuls* častěji volili variantu s hláskou s.

Graf 11: Procentuální průměr úspěšnosti výsledků cvičení zaměřeného na pravopis „s/z“ u žáků ZŠ a SŠ

Graf 12: Procentuální průměr úspěšnosti výsledků cvičení zaměřeného na pravopis „s/z“ dle věkových skupin

3.8 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis *velkých písmen* na základní a střední škole

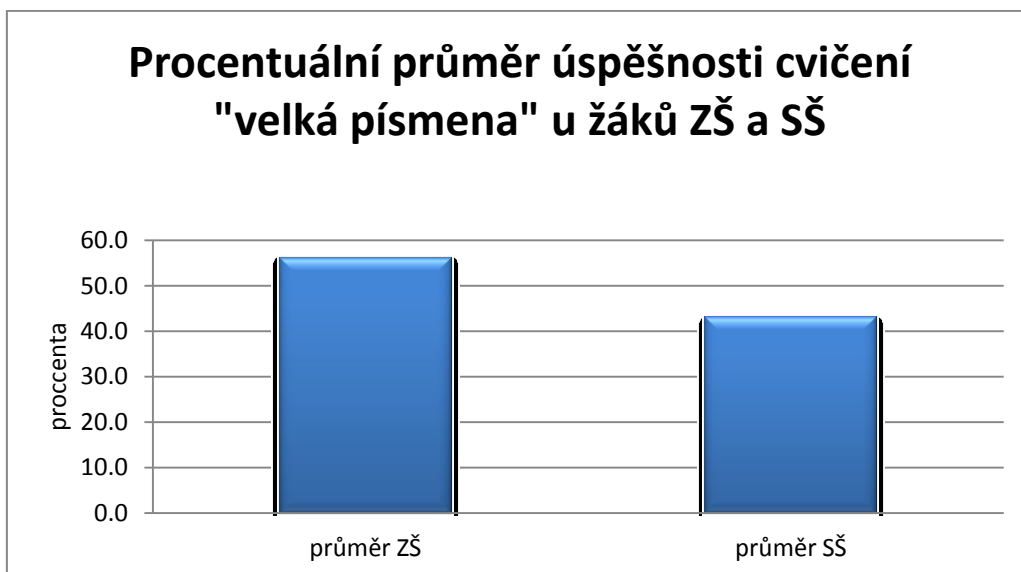
Tabulka 10: Správné výsledky cvičení zaměřeného na pravopis *velkých písmen*

Správnost cvičení velká písmena celkem:12

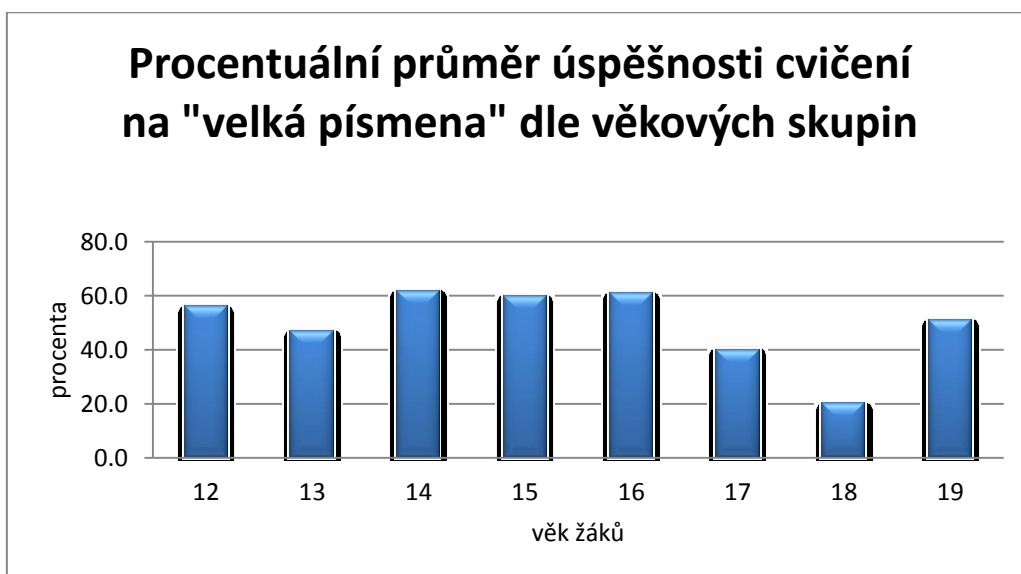
	ZŠ				
	12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí	6,7	5,6	7,4	7,2	6,7
průměr správných odpovědí v %	55,8	46,7	61,8	60,0	56,1
	SŠ				
	16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí	7,3	4,8	2,4	6,1	5,2
průměr správných odpovědí v %	60,8	40,0	20,0	50,8	42,9

Navzdory předpokladům studentů, výsledky cvičení zaměřeného na pravopis *velkých písmen* dopadly podprůměrně. Úspěšnost na školách se lišila. Žáci základních škol dosáhli 56,1 % a studenti středních škol pouze 42,9 %. Podstatně nejhůře na tom byla věková skupina 18letých studentů (úspěšnost 20 %). Nejčastěji se chyby objevily u slovních spojení *brněňští Romové* a *Červená karkulka*.

Graf 13: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na „velká písmena“ u žáků ZŠ a SŠ*

Graf 14: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na "velká písmena" dle věkových skupin*

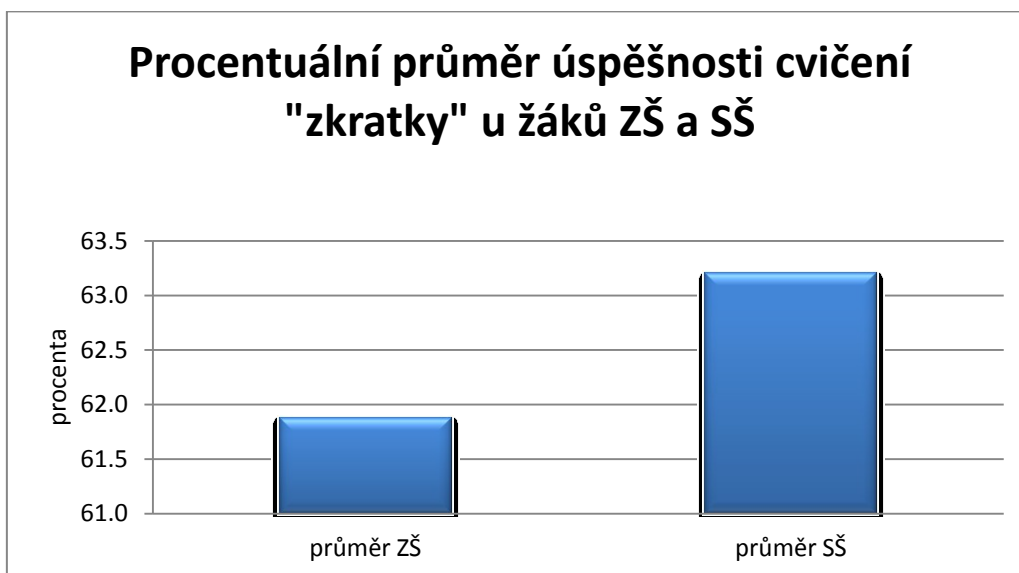
3.9 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis zkratek na základní a střední škole

Tabulka 11: *Správné výsledky cvičení zaměřeného na pravopis zkratek*

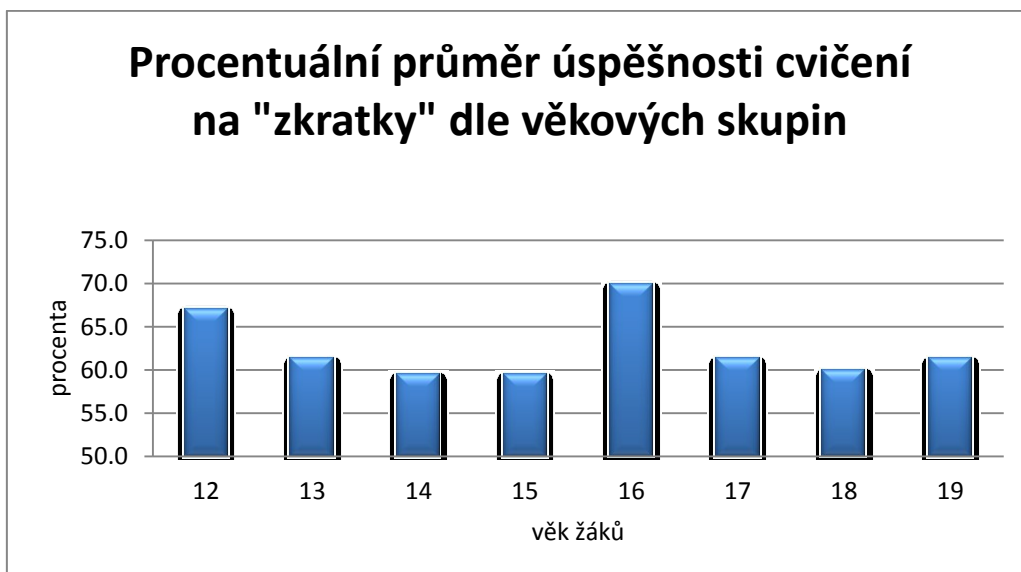
Správnost cvičení zkratky	celkem:7				
	ZŠ				
	12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí	4,7	4,3	4,2	4,2	4,4
průměr správných odpovědí v %	67,1	61,4	59,5	59,5	61,9
	SŠ				
	16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí	4,9	4,3	4,2	4,3	4,4
průměr správných odpovědí v %	70,0	61,4	60,0	61,4	63,2

Zkratky nepovažovali žáci ani studenti ve svých dotaznících za obtížné. Proto nás překvapuje, že úspěšnost *psaní zkratek* činí v průměru pouze 60 % (na základní škole 61,9 % a střední škole 63,2 %). Nejlepších výsledků dosáhli 12letí žáci a 16letí studenti. Zkratka, která činila největší potíže, je *nar.* u slova *narozen*.

Graf 15: *Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na „zkratky“ u žáků ZŠ a SŠ*

Graf 16: Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na „zkratky“
dle věkových skupin

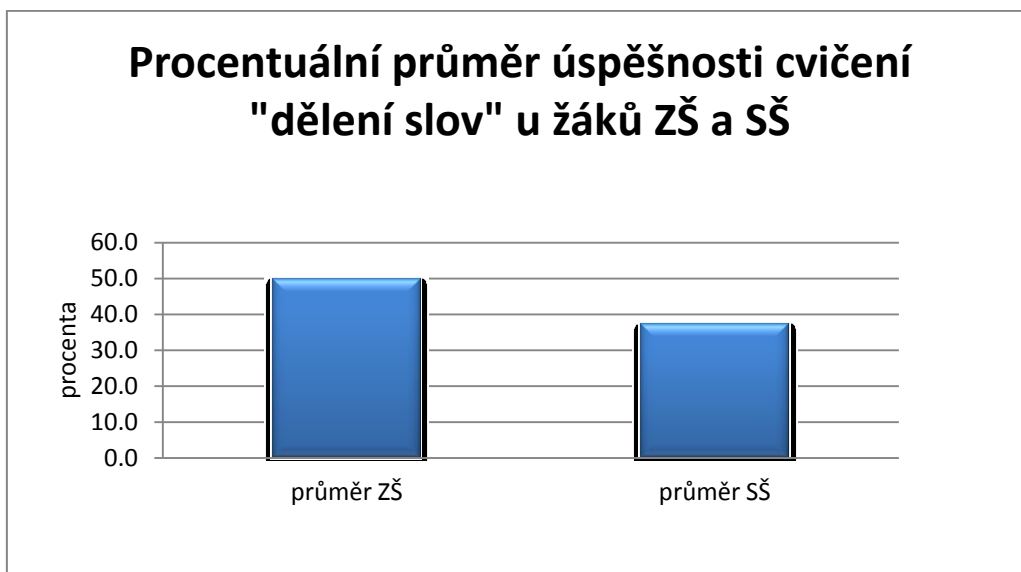
3.10 Porovnání úspěšnosti cvičení zaměřeného na pravopis *dělení slov* na základní a střední škole

Tabulka 12: Správné výsledky cvičení zaměřeného na dělení slov

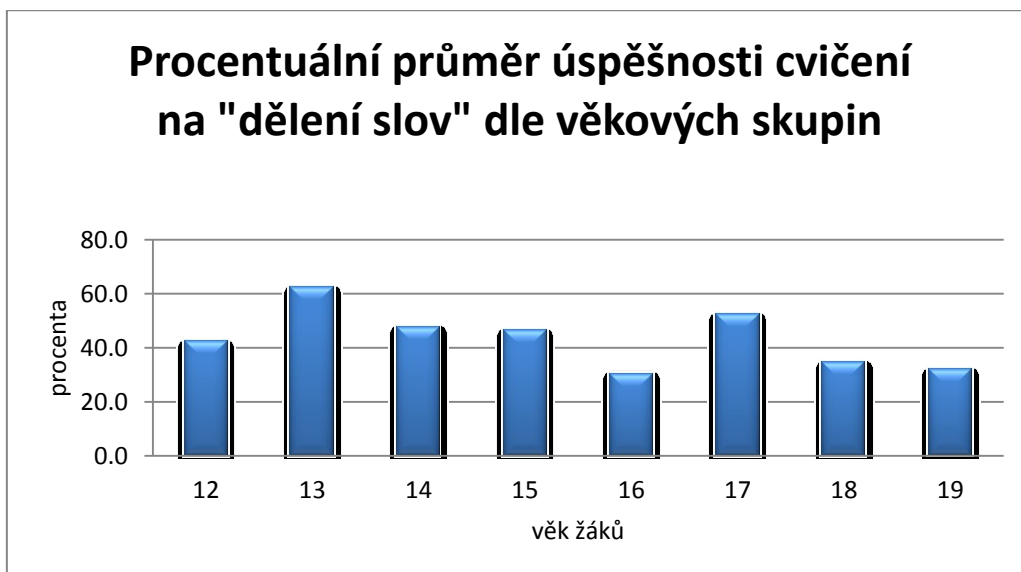
Správnost cvičení dělení slov	celkem:20				
	ZŠ				
	12	13	14	15	průměr ZŠ
průměr správných odpovědí	8,5	12,5	9,5	9,3	10,0
průměr správných odpovědí v %	42,5	62,5	47,5	46,5	49,8
	SŠ				
	16	17	18	19	průměr SŠ
průměr správných odpovědí	6,1	10,5	6,9	6,4	7,5
průměr správných odpovědí v %	30,5	52,5	34,5	32,0	37,4

Poslední úkol zaměřený na dělení slov nedopadl dobře. Úspěšnost cvičení nedosáhla ani na jedné škole 50 %. Na základní škole to bylo 49,8 % a na střední škole pouze 37,4 %. Nejlépe si vedli 13letí žáci a 17letí studenti. Největší problém nastal u slova *měst-ský*.

Graf 17: Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na „dělení slov“
u žáků ZŠ a SŠ

Graf 18: Procentuální průměr úspěšnosti cvičení zaměřeného na „dělení slov“
dle věkových skupin

Závěr

V předešlé kapitole jsme se zabývali problematikou pravopisu a porovnávali výsledky pravopisných jevů z lexikálního pravopisu na základní a střední škole v Olomouci. V závěru se pokusíme shrnout výsledky provedeného průzkumu.

Při zahájení práce jsme předpokládali, že vědomosti z lexikálního pravopisu budou lepší na střední škole než na základní škole. Výsledky průzkumu nás však překvapily. Obě školy dosáhly poměrně vyrovnaných výsledků a vědomosti žáků i studentů jsou srovnatelné. Důvody mohou být různé. Jedna z možností nasvědčuje tomu, že na základních školách se lexikální pravopis procvičuje velmi často, téměř každou hodinu českého jazyka. Žáci základní školy proto mohli své nabyté a procvičené vědomosti prokázat v zadaném pravopisném cvičení. Na rozdíl od studentů středních škol, kteří opakování lexikálního pravopisu už nevěnují tolik pozornosti a zaměřují se více na literaturu.

Srovnatelné výsledky průzkumu také naznačují, že studenti středních škol se již ve svých získaných vědomostech o lexikálním pravopise ze základních škol dále nezlepšují. Negativní vliv na výsledky střední školy mohla mít i anonymita dotazníku a provedení průzkumu v odpoledních hodinách, kdy se již studenti méně soustředí než při hodinách ranních.

Pokud srovnáváme úspěšnost cvičení podle věkových kategorií, nejlepších výsledků dosáhli studenti ve věku 19 let. Poměrně dobré výsledky jsme zaznamenali i u žáků ve věku 14 let. Důvodem může být právě příprava na střední a vysoké školy či na maturitní zkoušku. Pouze tři žáci vyplnili pravopisné cvičení téměř bezchybně.

Aby žáci a studenti dosáhli lepších výsledků, museli bychom změnit přístup k pravopisnému vyučování. Máme na mysli například omezit množství učiva a zaměřit se více na jeho upevnění v celkovém systému. K ovládnutí pravopisných dovedností by mohla přispět také cílená motivace.

Problematika pravopisných jevů patří k těm nejobtížnějším. Ovládat český pravopis není záležitost několika dnů. Jedná se o dlouhodobý a trvalý proces.

Seznam použité literatury

- BAUER, Alois. *Dělení slov*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1997. 349 s. ISBN 80-7182-035-0.
- BIČÍKOVÁ, Vladimíra. *Pavučina – pravopis*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2008. 40 s. ISBN 978-80-7311-101-1.
- BLAŽEK, Štěpán. *Psaní i, í, y, ý aneb Jak na ně*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2010. 48 s. ISBN 978-80-7289-135-1.
- BLECHOVÁ, Marie. *Kontrolní diktáty a pravopisná cvičení*. 1. vyd. Benešov: Blug, 2007. 76 s. ISBN 978-80-7274-969-0.
- BLUMENTRITTOVÁ, Vlasta. *Procvičujeme předpony s, se, z, ze, vz, předložky s, se, z, ze*. 1. vyd. Benešov: Blug, 2007. 44 s. ISBN 978-80-7274-970-6.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Pravopis a tvarosloví*. 3. vyd. Dobřichovice: KAVA-PECH, 2010. 88 s. ISBN 978-80-87169-17-9.
- ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Didaktika češtiny*. Praha: SPN, 1989. 251 s. ISBN 80-04-22439-3.
- DOLEJŠÍ, P. *Základní pravopisné jevy a pravopisná pravidla s podrobným výkladem českého pravopisu*. 3. vyd. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2006. 177 s. ISBN 80-86480-80-1.
- EISLEROVÁ, Jana. *Jaké i/y se píše?*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2011. 78 s. ISBN 978-80-253-1206-3.
- EISLEROVÁ, Jana. *Kde se píše s/z, ě/je, ú/ů?*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2005. 94 s. ISBN 80-253-0048-X.
- FUCIMANOVÁ, Milena. *Jak správně psát velká počáteční písmena v češtině*. 1. vyd. Brno: Vakát, 2008. 119 s. ISBN 978-80-903815-1-3.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- HARTMANNOVÁ, Věra. *Psaní velkých písmen*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 1999. 48 s. ISBN 80-7289-027-1.
- HAVRÁNEK, Bohuslav. *Stručná mluvnice česká*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 1998. 246 s. ISBN 80-7168-555-0.
- HLAVÁČOVÁ, Eva. *Český pravopis*. 1. vyd. Benešov: Blug, 2010. 111 s. ISBN 978-80-7274-992-8.
- HLAVÁČOVÁ, Eva. *Přehled učiva českého jazyka*. 1. vyd. Benešov: Blug, 2011. 384 s. ISBN 978-80-7274-016-1.

- HOLOUŠOVÁ, D. *Jak psát diplomové a závěrečné práce*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. 110 s. ISBN 80-70678-41-0.
- CHRÁSKA, M. *Hypotézy a jejich ověřování v klasických pedagogických výzkumech*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2005. 61 s. ISBN 80-7220-253-7.
- KALANDRA, František. *Pravopis nejen pro školu*. 1. vyd. Brno: Sursum, 2004. 182 s. ISBN 80-210-3567-6.
- KARLÍK, Petr. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 1997. 799 s. ISBN 80-7106-134-4.
- KOL. *Pravidla českého pravopisu*. 3. vyd. Prostějov: Fin publishing, 2006. 526 s. ISBN 80-86002-52-7.
- KOL. *Akademická pravidla českého pravopisu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 391 s. ISBN 80-20-0475-0.
- KROBOTOVÁ, M; JODASOVÁ, H. *Základy českého pravopisu a pravopisná cvičení*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 96 s. ISBN 80-244-0511-3.
- MAŇÁK, J. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. 78 s. ISBN 80-7351-078-6.
- MRÁZKOVÁ, Eva. *Bystrá kobyla bila kopyty na babykové mýtině*. 1. vyd. Brno: Computer press. 2011. 96 s. ISBN 978-80-251-3557-0.
- STYBLÍK, Vlastimil a kol. *Cvičení z pravopisu pro větší školáky*. 2. vyd. Praha: SPN, 1995. 164 s. ISBN 80-85937-13-1.
- TEJNOR, A.; HLAVSA, Z. *Český jazyk pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů*. Praha: SPN, 1999. 278 s. ISBN 80-85937-30-1.
- VÁCLAVÍK, K. *Praktický slovník cizích slov*. 2. vyd. Praha: XYZ, 2011. 461 s. ISBN 978-80-7388-543-4.
- ZEMANOVÁ, L. *Výři nesýčkují: veselé příběhy s vyjmenovanými slovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 144 s. ISBN 978-80-7367-989-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

- KUCHTOVÁ, Bronislava. *Metodický portál* [online]. (cit. 18.3.2012) C2011. Dostupné na www: <http://dum.rvp.cz/materialy/opakovani-pravopisu.html>
- SVOBODA, Martin. *Citáty slavných osobností* [online]. (cit. 14.2.2012) C2007-2012. Dostupné na www: <http://citaty.net/autori/richard-bach/>
- VRZÁŇOVÁ, Lenka. *Metodický portál, velká písmena* [online]. (cit. 18.3.2012) C2010. Dostupné na www: <http://dum.rvp.cz/materialy/velka-pismena.html>

Příloha – Dotazník a pravopisné cvičení

Zdroj: Vlastní zpracování

ČESKÝ JAZYK – PRAVOPIS

hoch/dívka

Věk: _____

Zaškrtni, co ti dělá v pravopise největší problémy:	
Psaní i/í, y/ý, např. <i>Sveřepí šakalí vylí na bílý měsíc.</i>	☒
Psaní u/ů/ú, např. <i>Trojúhelník se v půli půlí.</i>	☐
Psaní bě, pě, vě, mě, např. <i>Zvědavá Běta objela celé město.</i>	☐
Předložky s, z, např. <i>Z města jsem jela s mámou.</i>	☐
Předpony s, z, např. <i>Zbitý hoch se skácel na zem.</i>	☐
Střídání délky při tvoření slov, např. <i>Prodáváč prodával prošlé zboží.</i>	☐
Pravopis souhláskových skupin, např. <i>Vraťte mi ten tenkostěnný džbán.</i>	☐
Přejatá slova, např. <i>Sympatický Sibiřan diskutoval o našem gymnáziu.</i>	☐
Psaní velkých písmen, např. <i>Malá Doroška bydlí v ulici U Vodojemu.</i>	☐
Zkratky a značky, např. <i>Mgr. Dostál žije 10 km od Týna n. Vltavou.</i>	☐
Dělení slov, např. <i>pod-robit národ / po-drobit chléb</i>	☐

Pravopisné cvičení:

Doplňte správnou hlásku nebo skupinu hlásek:

i/í, y/ý: odb__t prác__, v__pl__vnout z pus__, nev__zp__tatelný žák, s__rové maso, v__set nad zem__, přijdu brz__čko, holub__vejce, vesel__op__lci, b__rokracie, k__mono;

u/ú/ů: manik__ra, pr__chod, n__še, m__za, vrk__, ne__část, proced__ra, přez__vky, __l;

ě/je: v__zd, ob__d, nap__tí, ob__tovat, zv__st, ob__m, ob__dnat, p__šina, pov__sit, v__m;

ě/ně: po__nka, zapom__t, rozum__l, setm__lo se, dom__nka, osam__lý;

s/z: __okna, __otcem, __kratka, kdo __koho, __plynout, __lézt horu, __volat jednání, __tvrdit schůzku, impul__, dí__putace, fré__a, diagnó__a, kon__onant, reži__ér;

Podtrhni slova, v nichž píšeme velké písmeno: malá asie, pražský hrad, divadlo na vinohradech, britské ostrovy, gotické umění, brněnští romové, červená karkulka, hod boží vánoční, přijel škodovkou, břízová ulice, mikuláš;

Uved', jak zkracujeme následující slova: narozen ____, pan ____, jihozápad ____, inženýr ____, číslo ____, ulice ____, strana ____;

Naznač dělení slov: městský, leukémie, nebezpečí, nesmysl, pozdravit, trojúhelník, čarodějnice, maličkost, bambulka.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Davidová
Katedra:	Katedra celého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Milena Krobotová, CSc.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Problematika lexikálního pravopisu v porovnání základní a střední školy
Název v angličtině:	The issue of lexical spelling compared to elementary and secondary schools
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na zjištění a srovnávání pravopisných znalostí žáků základních škol a středních škol v Olomouci.
Klíčová slova:	pravopis, lexikální, pravopisná cvičení, výjimka, slovo, jazyk, hláska, souhláska, samohláska, přípona, předpona, koncovka, kořen, změna, jméno, slabika, hodnocení
Anotace v angličtině:	The thesis is focused on identifying and comparing the spelling skills of elementary and secondary schools in Olomouc.
Klíčová slova v angličtině:	spelling, vocabulary, spelling exercises, exception word, language, vowel, consonant, the suffix, prefix, extension, root, change, the syllable, evaluation
Přílohy vázané v práci:	dotazník, pravopisné cvičení
Rozsah práce:	45 stran
Jazyk práce:	Čeština